

www.e-rara.ch

**Jacobi Pontani de Societate Jesu Progymnasmatum latinitatis sive
Dialogorum selectorum libri duo**

Pontanus, Jacobus

Friburgi Helvetiorum, 1606

Bibliothèque cantonale et universitaire Fribourg

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-135260>

Liber secundus.

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

PROGYM-
NASMATVM LATI-
NITATIS, SIVE DIALO-
GORVM SELECTO-
RVM.

Liber Secundus.

PRO EADDEM SCHO-
LA GRAMMA-
TICAE.

Ex primo volumine.

PROGYMNASMA SIVE
DIALOGVS PRIMVS.

*Deductio pueri ad Magistrum, & pri-
mum examen.*

PATER, MAGISTER, PVER.

PATER. Salute plurima doctorem
te litterarum impertio. M. Habeo
gratiam, vir optime. Quid est ne-
gotij, quamobrem me velis? P. Si
E non

non grauaberis paruam dare operam mihi, paucis extequare, qua caussa ad te accesserim. M. Aduerto animum. P. Ego germani patris officium secutus, paruulum hunc, quem cernis, filium meum honestissimis doctrinarum studijs, & virtuti à primordio ætatis deditum esse nimum quantum cupio. M. Laudabilis, & iustissimo atque præclarissimo desiderio incensa voluntas: quàm primum enim, & quàm diutissimè discendum sapientes prædicat, quod numquam perdiscitur, & proficit in perpetuum. Præterea multum refert, quibus odoribus resta recens imbuatur. P. Est verò ita vt dicis. Hunc igitur puerum (quod mihi familiæque meæ foeliciter eueniat) tibi in manum do, tibi committo, tuæque mando fidei. Naturâ ego sum, amore, cura, & sollicitudine tu illi pater esto. Tua institutione ac disciplina probitatem & intelligentiam rerum (quanta quidem in istam teneritudinem cadit) adipiscatur. M. Certè quidem haud repugnanter in album discipulorum ipsum retulero, si, vt est in more positum, ingeniolum eius atque progressum, quem in literis hætenus effecit, periclitatus antè fuero. P. Teneas licet solemne tuum, & exquiras quodecunque tibi exquisito opus videbitur. M. Age, mi fili, ede nomen tuum. P. Mihi nomen est Iacobus, M. Quotum agitas
annum

annum? P. Hic opinor; nonus incipit. M. Elementa conformare nostin? P. Maximè: quam haud venustissimè. M. Quid? rudimenta Grammaticæ num doctè calles? etenim in hoc meo gymnasio illa non traduntur: instructum ab ijs venire ad me audiendū oportet. P. Spero me scientia comprehendisse illas præceptiones, quantum potuerim. M. Cuius autem Grammatici erant illa tua rudimenta? P. Emmanuelis Aluari Lusitani. M. Emmanuelis? Visne explorein quā studiosè didiceris? P. Explora, si placet. P. Cedo, inflexiones nominum quot sunt? P. Quinque. M. Hæc vox Sensus, quota declinatione continetur? P. Quarta. M. Quo casu effertur? P. Nominandi, generandi, vocandi singulari: & rursum nominandi, accusandi, vocandi multitudinis numero. M. Bonus cuius generis? P. Masculini. M. Certūne istud habes? P. Certissimum. M. Eius, foemininum? P. Bona. M. Neutrū? P. Bonum. M. Da comparatiuum & superlatiui? P. Melior, optimus. M. Cur non dicis, bonior, bonissimus: perinde vt doctior, doctissimus? P. Dicerem verò, nisi esset anomalum, siue inæquale, vt illa quoque: Malus, peior, pessimus: Paruus, minor, minuius. M. Probe responderet adolescentulus. Dehinc Pronominis definitionem recita. P. Quod loco nominis pos-

positum, certam finitamque personam adsignificat. M. An emendatè sic loquemur: Saluum te aduenire gaudemus? Pv. Profsus emendatè. M. Vndenam hoc intelligis? Pv. Ex regula IV. M. Audiamus. Pv. Verbum personale infiniti modi, postulat ante se accusandi casum. M. Pernosco, & demiror egregiam singularemq; diligentiam tuam. Hanc si in posterum similiter ad discendum attuleris (quod te facturum esse mihi quidem dubitare in mentem non venit) promitto ac recipio huic parenti tuo, te hominem eruditissimum venientibus annis euasurum. P Diligentiam quidem pueri in spe optima ponat Magister. Ego item quominus illi cessare, & socordia atque desidia bonum otium contereret integrum, curabo sedulo. Pv. Ignauus non ero. M. Maeste indole, sic facies, mi Iacobe, & cras postquam luxerit, cum libellis tuis, armisque scholasticis ad sextam in hunc ludum meum itare, Diuis bene inuantibus, occipies. Tu interim filium reduces domum, quem propter ingenij bonitatem, & quam facilè perspicio, naturæ præstantiam multò commendatissimum nobis, charissimūque fore credas velim. P. Liberalis ista, & humanitatis plena pollicitatio, vir doctissime, omnibus necessitudinibus me tibi obstringit. Bene vale. M. Et tu.

N O T A E.

QVID EST NEGOTII, &c.) Was ist ewer
 begeren. PAVCIS EXEQVAR) paucis di-
 cam, expediam, absoluam, eloquar, memorabo,
 in medium asseram, exponam, tribus verbis, breuiter, nō
 multis, summatim, strictim, compendio. ADVERTO
 ANIMVM) Ich wil es gern vernehmen. GER-
 MANI PATRIS) Germanus quasi ex eodē germine,
 eadēq; stirpe progenitus. Frater germanus, soror ger-
 mana, & sine substantiuo. germanus, germana, Ein
 natürlicher Bruder od Schwestern/von Vate-
 ter vnd Mutter. Extra consanguinitatē valet idē
 quod ha particula. Recht / rechtschaffen / wahr /
 warhafftig / eygentlich / natürlich / einem ding
 gang vñ gar gleich. Magistri germani alicuius ar-
 tis, Die rechte wahre Meister einer Kunst.
 Memoria germana literatura, Die Memori ist der
 Schrifft gang vñnd gar gleich / es ist eben ein
 solches ding. Est germanissimus Calvinista Theodo-
 rus Beza, Der Beza ist ein eygentlicher / natürl-
 icher / rechtschaffener Calvinist. Celum est ger-
 mana Christianorum patria, Der himmel ist d Chri-
 sten rech vnd warhafftig Vatterland. Ger-
 manitas etiam duplicem notionem habebit, & germano
 similiter. QVIBVS ODORIBVS TESTA RE-
 CENS) Jung gewehnet / vnd Alt gethan. Testa
 or, limacis, Eierschalen / Schneckenhäußlein.
 Opus

Opus testaceū, erdē vñ gebreñt ding. IN ALBUM) Albū substantiuū est, tabula albata, in qua Prætores edicta, actiones interdicta pponēbant, quo omnibus notæ fierent. Vtebantur & albo Pontifices. Cic. 2. de Orat. Res omnes singulorū annorū mandabat literis Pontif. Max. & ferebatq; in album, & proponebat tabulā domi, potestas ut esset populo cognoscendi. Significat item quam vulgus matriculam vocat Librum scilicet, in quo eiusdem artis, studiū, professionis, officij, & civitatis hominum nomina scribuntur. Itaque d. cemus aliquem esse in albo studiosorum, senatorum sodalium B. Maria, &c. RVDIMENTA) Quid esset rudimenta ponere, tyrocinū ponere, declarauimus sententiam nostram. Notis in primum dialogum prioris libelli. Nunc illud tanquam asterium addimus: nihil esse aliud, quàm quod Virgilius voluit illis carminibus in 8. *Æneid.* ubi Euander Pallantem filium suum *Æneæ* commendat.

Hunc tibi præterea spes & solatia nostræ
Pallanta adiungam, sub te tolerare magistro
Militiā, & grane Martis opus: tūa cernere factis
Assuescat: primis & te miretur ab annis.

ADOLESCENTVLVS) Ein Jünges Knäbo
lein. Adolescentula, Ein jungs Töchterlein.
Lectissimus adolescens, Ein auferlesnier Jüng
ling. Adolescentia lubrica, Darinn einer bald
schlipffert / zu Sahl kommet. A prima adolescē
tia, Von meinen jungen Tagen auff. DEMI
ROR) in compositione aliquando, de, anget significat

tum, vt per. Talia sunt deamo, id est, valde amo, depradico, denaro, depralior, defenio, dela fo, derepente, defibito. VENIENTIBVS ANNIS.) Mit der Zeit / anß zu künftige Ihar. BONVM OTIVM) Otio est vacatio a labore, siue ea honesta sit, siue turpis. Qui versantur in literis, quoniam negotiis laboribusq; vacare debent, factum est, vt laborem studiorum significaret: quanquam Cicero solet addere, literatum, literariu. Scipio dicere solebat, nunquam se minus otiosum, quam cum otiosus. Apud Terent. Adelph. otiosus est securus, tranquilla mente. Quin tu otiosus es? ego illius sensum pulchrè calleo. Idem. And. Animo iam nunc esse otioso impero. MACTE INDOLE) Gott geb dir Gnad zu diser guten Art vnd Natur. Gott wölle daß du zunemmest / weil du so wol geartet bist. ARMISQVE SCHOLASTICIS) mit deiner Schulrüstung. DIVIS BENE IUVANTIBVS) Im nammen Gottes. POLLICITATIO) Seruius, pollicemur sponte, promittimus rogati.

PROGYMNASMA₃.

SECVNDVM.

Euntes in ludum.

ANTONIVS, MARCELLVS.

ANTO

ANTONIVS. Securúſne, & timore expeditus in phrontisterium vadis Marcelle? M. Quid tibi iſta percunctatione viſ? explica dum, non enim ſatis intelligo. A. Fabor ergo apertiùs. Contextuiſti epiſtolam, quam à nobis hodie requireret Præceptor? M. Contextui, & deſcriptā porto mecum. A. Præcurrit alacritas tua meam tarditatem. Quanquam haud ita pigritia me, vt chartæ penuria, qua premebar, remorata eſt, fecitque vt meam non totam deſcripſerim: ſeriùs quippe adéptus ſuā papyrum. M. Quid acturus, ſi popoſcerit? A. Dum veſtras emendat, interea quod reliquum eſt nullo negotio deſcribam. Hoc conceſſurum mihi ſpes eſt: ſiquidem aliis aliàs conceſſit. M. Oſtende ſis tuam ſcriptionem. A. Hem. M. Quàm foedè tu pingis literas? gallinam ſcripſiſſe arbitror. Quàm item vacillant verſus? A. Dummodo legi queat ſcriptura, parui duco triſtia ſint an læta, pulchra viſu, an deformia elementa: verſus ad amuſſim nequeo dirigere, quantumvis coner. Atqui non tam valde vtraque laude mihi anteaſtas. M. Iudicium cæci. A. Aliter doceat me Præceptor, ſi ipſi diſpliceo cum iſtis illepidis inuenuſtisque characteribus. M. Abhorrent iſtæ partes ab eius munere, A. At vnde diſeam tandem? Quid tu nunc mihi auctor es? M. Aliquem peritum adoleſcentem
pacta

pacta pecunia conducant parentes tui, quem
 hanc ad rem magistrum capitis. A. Attamen
 doctrina quoque spectati, & clari homines
 plerumque inscite, & indecore efformant figu-
 ras istas. M. Dici aliter non potest: verum non
 idcirco sunt docti: & tamen multi illorum de-
 center. A. Parentes mei (quod vitium senectus
 affert) attentiores sunt ad rem quam sat est:
 defraudant genium suum: vereor ut illis per-
 suadeam. M. Adhibe procuratorem Magi-
 strum, cuius vnum verbum huc plus valebit,
 quam centum tua. A. Rogabo ut hanc mihi
 opellam surripiat. M. Cæterum, quæ heri ex-
 plicata sunt in Cicerone, si te forte nominaue-
 rit, poterisne repetere? A. Nisi ipsemet opitule-
 tur parum bene: oblitus enim sum quorundam
 & quem domi interrogem habeo præter parie-
 tes neminem. M. Hærenti subueniet. Ego insu-
 per, quoad eius facere potuero, tibi opem fe-
 ram. A. Mi optime Marcelle. M. Sponden' te
 mutuum esse facturum mecum, si in eodem lu-
 to hæsitauero? si necessitudo postulauerit? A.
 Spondeo firmiter. M. Salua res est.

N O T A E.

TIMORE EXPEDITVS) *Timore, metu, pava-
 re, formidine liber, vacuus, solutus: et casu patrio
 timore.*

timoris, metus, &c. expers. Forchtloß. Metus motus est animi: timor quasi tumor: fert interdum rationem: pa-
 vor puerilis est. Cornel. Fronto: NVLLO NEGOTIO) Negotium, occupatio, Ein Geschäft. Negotioli, Ein Geschäftlein. Negotiosus, Geschäfttig/voll mühe. Negotium dare, Befehlen/zuschaffen geben. Negotium item pro molestia. Vnde exhibere, fäcßere negotium, Einem verdrießlich seyn/einen plagen/einem Unrue machen. AD AMVSSIM) Amußis, Nischschnur, fabrorum regula, quam architecti, cum opus probant, rubrica illinunt. Prou. ad amußim, pro eo quod est, exquisita diligentia, atq; exactissima cura. Examußim dicitur examinatè ad regulam. Plaut. Amphit. Si vera hæc loquitur, examußim est optima. Idem Menach. Vt hanc examußim disputem. Nonius. Eundem sensum habet: ad vnguem, a marmorariis videlicet, qui superinducto vngui commissuras marmorum explorant. Nos autem citra allegoriam & proverbum: Versus ad amußim nequeo dirigere, Ich kan nicht nach der schnur schreiben. ATTENTIORES SVNT AD REM) Sie geben keinen vmb Gottes willen/man stiles ihn den dan. Res etiam facultates, bona fortune, diuitias scilicet atq; opes significat Plaut. Trinum. Istoc absente malè rem perdit filius. Ibid. Rem postquam comedit, post rationem putat. In eadem Nā postquā hic eius rem confregit filius. Ex eodem fonte manant illa. Rem quærere, rem facere, rem nasci, in suam

rem conuertere, suarum rerum satagare. DEFRAV-
 DANT GENIVM SVVN) *li dicuntur hoc facere,*
qui natura subtrahunt quod appetit, vt preparari, restri-
chi, sordidi, & avari. Denen ein Bints eropffen
von herzen falsch so offt sie ein Häller außgedē.
Contra faciunt, qui genio indulgent, hoc est, animo suo
obsequuntur, & cuticulam probe curant Dies gemalis,
dies latus, & voluptarius. Plaut. Aulul. Egomet me
defraudauit, amicumq; meum geniumq; meum. Idem
Persa. Nunc & amicus meo prosperabo, & genio meo
multa bona facia. VT HANC MIHI OPELLAM
SVRRIPIAT) Plaut. Amphit. Clanculum hinc abi-
ui à legione, operam hanc scripsi tibi. Id est, operam
hanc furtim sumpsi in tuam gratiam. Ich wil in die-
ten das er ihm selbst gleichsam ein Teitel ste-
fel vnd mir ein u kleinen Dienst beweiße. IN
EODEM LVTO HAESITAUERO) Wann ich
in gleicher Noth stehen werde. Prouerbiū in
eos, qui sic in aliquo negotio implicati haerent, vt se inde
nequeant explicare. Quemadmodum videmus viato-
res, cum inciderunt in cenum, & alterum pedem co-
nantur educere, altero immergi. SPONDEO,
FIRMITER) Es sey dir zugesagt.
SALVA RES EST) Das
Spil ist gewan-
nen.

PRO-

PROGYMNASMA TERTIVM.

Excusatio absentia.

MAGISTER, ANIM. ADVERSOR, AN-
TONIVS, IOANNES, MARCVS.

MAGISTER. Euge animaduersor, ad-
sum. A. Adsum, impera M. Quinam he-
sterno die scholam non obierunt? A.
Qui? Antonius Niger, Ioannes Faber, Marcus
Sylius. M. Perpaucos memoras. A. Reliqui ad
vnum omnes coram præsentes affuerunt. M.
Extra eos videlicet, qui munusculis te elingua-
nerunt. A. Hoc quidem aliàs cùm tentarent
nonnulli, semper Austrum perculerunt. M. Pro-
batus es adolescens, & Magistro tuo fidelis.
Heus, prodite vos in medium, repentè, statim,
sine mora. An nondum etiam? confestim, in-
quam, aduolate. Quid habes Antoni dicere ad
excusandam absentiam? A. Ingens quidam, &
intolerabilis dolor occupauerat sinciput meū.
Quocirca mihi in mandatis dabat mater, extra
sedes pedem ne vsquam ponerem. M. Fabulæ.
Tibi vt credam? non ego te noui? A. Si verbis
meis

meis exigua apud te est fides, certum hominem ad matrem & familiares indagatum allega. M. Logi. A. Haud secus reperies. M. Somnium. Quasi verò tu, vt es callidus & versipellis, hoc tuis non imposuisses; tibi nimirum condolere caput. Studebas verberationem effugere, quæ propter segnitiam te manebat. A. Neutiquam, Præceptor: non imposui profectò: reuera nihil finxi. M. Poterone hodie verum ex isto puero exsculpere? Caue mihi mendacij quicquam. A. Vera loquor. Si aliter fuerit ac dixi, causæ nihil erit, quin tibi dem pœnas. M. I sessum: rem ego nunc quidem in medio relinquam. Tu bone Faber, quo negotio implicatus tenebare? I. Pater quopiam profectus animi gratia, me perduxit illuc secum. M. Quò profectus? I. In villulam nostram, quæ aliquot millia passuum ab vrbe distat. M. Cur pridie à me copiam non petebas? I. Noctu hac de re deliberauit pater: tum multo mane in viam nos dedimus, vt ad te adire nequiuerm, nec voluerim, quòd verebar vt cubitu surrexisses. M. Dictum inopinatum atq; mirabile: te alioqui somniculosissimum, id temporis, sub galli cantum scilicet, expectectum. I. Videre me somnum haud sinebat gratissimæ promissionis expectatio. M. Quin tu exoraueras patrem, vt hoc promitteret? I. Factum est vt patre

tre secundo villam amœnissimam petiuerim.
ubiq; animum studiorum perpetui ate fatigatū,
triduo isto instaurauerim. P. oinde, amabo mi
præceptor, parce vltra quærere, quandoquidē
te clam non est, quanto me opere schola dele-
ctet, nusquam vt sim libentius. M. Qui tibi in-
cessit metus plagarum insolitus, hic de impro-
uiso oratorem te reddidit. Nunc condona-
bitur erratum. Posthac nisi quoquo modo de
absentia certiozem me feceris: verberibus te
cædam, vt si in pistrino molerēs. Percepi-
sti? I. Planissime. M. Restat vt te quoque pur-
ges, solute adolescens, & omnium inertium
inertissime. Quid egisti? aut vbi fuisti? aut qua-
re in ludum non venisti? Quid est Sylui? quid
taces? MAR. Existimabam esse ferias literarias.
M. Ridiculum. Hęcine os tuum? istanc
frons tua? Ecquid, o insulse, nudius tertius aut
quartus primum auditiones obire cœpisti?
quomodo? an tu nesciebas vacationi diem
Mercurij consecratum? Hic ego te manife-
stum mendacij teneo. MAR. Ast mihi occurre-
bat heri Mercurius. M. Ast ego faxo tibi
hodie Tisiphone accincta flagellis occurrat.
Lepidum capitulum. Tene errare in isto nego-
tio tam antiquo, tam noto, tam vulgato?
Quamobrem autem horis antemeridianis sal-
tem non comparuisti in hoc loco? Prætexis
cul-

LIBER SECVNDVS.

culpam hoc figmento : non fit mihi verſimile
quod ais. Illi illi ſodales & congerrones tui a-
liquò te ambulatùm, aut luſum auocarunt. Pa-
ra: mox tibi virgis corium conſcribam. MAR.
Miſer, ah, miſer, cui tam malè vertit dolus.
Sed te obteſtor, vnam hanc dimitte noxiam:
ſi quando rufus admifero, tum occidito M.
Nihil agis.

N O T A E.

ELIGNAVERVNT) *Lingua te priuauerunt,
elinguem fecerunt, mutum ac ſilentem penitus
reddiderunt. Sie haben dir das Maul vero
ſtopfft. Plaut. Alul. vbi ſenex anum exagitat, ve-
lut ſi theſaurum indicârit*

*Si hercle ego te non elinguandum dederò, vſq; ab ra-
dicibus.*

AN NONDVM ETIAM) *Rhâret jr euch' noch
nit? AVSTRVM PERCVLERVNT) Sie habẽ
die Nebel balget/ein Sackpfeiffen berupffet.
Eiuſdem ordinis ſunt, inanẽ ſcilicet operam ſignifican-
tia, arenam metiri, ignem diſſecare, parieti loqui, arare
lituus, ſurdo ſabulâ. LOGI) Apud Plautũ logi ſunt ver-
ba ſeu ſæta & ridicula dicta, Perſa, Paraſitus, Virgine,*

Si hoc accuratũ lepidè, cui rei operam damus,

Dabuntur dotis inde tibi ſexcenti logi.

Atq; Attici omnes: nullum Siculum acceperis.

Cum hac dote poterus vel mendico nubere.

Quod

Quod dicit Atticos tantum accepitum, eo respicit, quod Attici multò melius Græcè loquerentur, quàm Siculi, erantq; illorum verba quàm istorum lectiona. Sticho.

Adeste sultis, præda erit præsentium,

Logos ridiculos vendo, agite licemini.

VT ES CALLIDVS) Iunguntur sæpe versutus & callidus, differunt tamen. Versutos, inquit Cic. 3. de nat. Deor. eos appello, quorum celeriter mens versatur: callidos autem quorum tanquam manus opere sic animus usu calluit. VERSIPELLIS) Versipelles dicti sunt, inquit Nonius, in quodlibet genus sese commutantes. Plautus Amphit. Ita versipellēm sese facit, quādo lubet. CONDOLERE CAPVT) Quod quidā ita loquuntur, condoleo tibi, compatiō vobis, id à me alio loco, vt inquinatè dictum: fuisse notatum, memini. Est autem condoleo idem planè quod doleo, & ad corpus refertur. Cicer. 3. de Orat. Tum latus ei dicenti condoluisset, sudoremq; multum consecutum esse audiebamus. Et 2. Tusc. Nos si pes condoluit, si dens, ferre non possumus. Plaut. Truculento.

Date soleas, atque me intro adlūtum ducite,

Nam mihi de vento miserè condoluit caput,

VERVM EXSCVLPERE) Die Wahrheit hersaus pressen. IN VIAM NOS DEDIMVS) Wir haben uns auf den weg begeben / gemacht. SO-DALES TVI) Comes iter facit: Affecla sequitur potentiorē: Sodalis adolescentiæ nomen est: Cliens imploratus

pat opem & fidem. Ita comes tutus, assecla officiosus, sodalis amicus, cliens submissus. Cornel. Fronto. PARRA) Nestel dich auff. VNAM HANC DIMITTE NOXIAM) Schenck mirs nur dismal/ich wils mein Lebenlang nimmer thun. NIHIL AGIS) Du must dran.

PROGYMNASMA

QVARTVM.

Calami præparatio.

VEDASTVS, BALTHASARVS.

VEDASTVS. Cùm haud inuenistè formes elementa, doleo tibi nec chartam esse bonam, nec calamos aptos. B. Ab his singulis fateor me inopem. Charta nec candida multùm, nec firma & plana, sed aspera, scabra, & pilis parvissimis plena: quos cùm à calami crena detraho, mora scriptioni affertur: quod si non detraho, scis ipse quales efformentur literæ. Sed quod intolerabiliùs mihi accidit, etiam perfluit: verùm hæc culpa sit atramenti potiùs, quod cùm esset heri spissum valde, aqua nimia effecit dilutissimum, & subalbidum. Calamos ad vsum accommodare cultello prorsus nescio: & te etiam atque etiam vehementerque rogo, vt hanc rem me

F docq-

114 PROGYM. SELECT.

doceas, si ipse scias. V. Miseret me tui, qui pæ-
ne solus ignores, quod condiscipuli tui dedice-
runt magnā partem. B. Libera tu me ista igno-
rantia. V. Auscula igitur. Anserinæ pennæ sunt
ad scribendum imprimis appositæ, istæque plures
vtimur, ac sæpius quàm pauonum aut cygno-
rum: quarum illæ nimis sunt duræ, hæ nimis
amplæ: quanquam diutius bonæ permanent
atque anserinæ. B. Teneo. V. Ex his ipsis anse-
rinis meliores iudicantur, quæ sunt pellucidæ,
mediocriter duræ, caule longiore, ampliore,
firmiore. Quæ autem habent caulem breuem,
angustum, & sunt admodum duræ, vt quæ in-
hærent extremæ alæ, non probantur. B. Iam
nouerim deligere pennas. V. Vbi delegeris, ita
parabis. Rescindes caudam, plumulas vtrinque
detrahes, scalpelli tergo cauum pennæ leuiga-
bis, extremum caui, seu caput rescindes ex vtra-
que parte, antrorsum & retrorsum, hoc modo,
vt fiat bifurcata (aspice). Tantum porro reseca-
bis, quantum latus est unguis auricularis digiti,
& medullam extrahes. B. Meminero. V. Post
hæc in dorso crenam facies: id est, calamus
cuspide cultelli, siue extremo cultello instè per
medium scindes, sic, vt fissio seu incisura dia-
metro dorsi pariter pænè æqualiterque respon-
deat. Tum vbi adhuc aliquantillum deorsum
à fronte exsecueris, à dextris & sinistris acueris
cala-

calamum, & mucronem facere perges: seu æ-
 quabis duos illos pedunculos, siue cruscula.
 Nunc me vide, quomodo indita crena vtrumq;
 horum absoluam. B Obseruo. V. Rastellum
 hoc, quem mucronem antea vocaui, tempera-
 tæ gracilitatis esse debet, de quo quanto plus
 absideris, tanto habebit calamum obtusio-
 rem, & grandiorib. notis ducendis aptiorem:
 dextra tamen pars, in quam calamus, dum scri-
 bimus, incumbit, si aliquanto altior sinistra:
 quod discrimen adeò sit minutum, vix vt per-
 spiciatur. Age experiamur hunc nostrum. Ac-
 cipe, vide an placeat. Quare sic cum capis? B.
 Sic afflueui. V. Tene pollice, & medio digito,
 molliterque superpone indicem, sic: iam mi-
 nùs vacillabit manus, & firmiùs eam chartæ
 imprimes. Sit autem brachium vsque ad cubi-
 tum liberum dum scribis, & pondere suo tabu-
 læ seu pluteo innitatur, tota autem manus au-
 riculari. Intuere me scribentem. B. Imitabor
 ad vnguem, & quibuscunque officijs potero,
 tuam erga me humanitatem aut obruam, aut
 exæquabo.

N O T AE.

AB HIS FATEOR ME INOPEM) *Veteres in-
 structus, firmus, felix, paratus, imparatus, inops,
 F 2 nudus,*

nudus, inuictus, item impunitas, solitudo ab aliqua re dicebant, pro quibus nostrum seculum, quantum pertinet ad hoc vel illud, sumus parati, instructi, &c. Cic. ad Att. Sumus flagitiosè imparati, cum à militibus, tum à pecunia. In Bruto. Nudus à propinquis, nulla cognatione munitus. Ibid. Tum erat ab oratoribus quaedam in foro solitudo. CALAMOS AD VSVM ACCOMMODARE) Feder schneiden. Item preparare calamum. Temperatur autem iam antè ad pingendū preparatus & accommodatus calamus, dum cuspis eius vel acutior fit, vel obtusior. DIAMETRO DORSI PARITER) Daß das schnittlein so lang sey/ als 8 Rücken der Feder breit ist. Necessariò multis metaphoris vtendum nobis fuit in hoc dialogo: nam alioqui, quod volebamus, explicare non potuissimus: desunt enim verba propria. Et est iam literatoribus satis cognitum, quàm latè pateat, quantamq; rerum vim & copiam complectatur hic tropus, qui metaphora seu translatio nomen habet. Preceptores inter explicandum huiusce metaphoras non solum Germanicis vocibus declarant, sed etiam ipsi cultellum & calamum nondum plumis suis spoliatum, neq; leuigatum in manus accipientis & discipulis inspectantibus, quid crenam, quid rastellam, quid dorsum, quid caudam, &c. vocemus, ostendet, eosq; artem hanc parandorum calamorum docent.

bunt.

PRO

PROGYMNASMA QVINTVM.

Elementorum conformatio.

DAMASVS, ALBANVS.

DAMASVS. Tam artificosè tamque graphicè characteres Romanos effingere, tanta proportionè, & tam compositè mutuo respondentibus, versibus præterea paribus intervallis, à summa pagina ad imam usque diremptis, & nulla omnino in parte vacillantibus, dic sodes, quid tandem utilitatis affert? A. Modus ipse quaerendi tuus, clamat te istuc in quaestione ponere non debuisse. D. Quid ita non? A. Quoniam ostendit non displicere tibi hanc manus meæ elegantiam. Atque ut agam apertius: delectarisne, si quando quidpiam à me exaratum aspicias? D. Ac multum profectò, non secus, quàm si nitidam, & collustratam picturam intuerer. A. Hæc igitur una est utilitas, ut mearum literarum veluti pictura tuis, aliorumque oculis blandiatur, lectoresque meos voluptate quadam nec illiberali demulceat. D. Bene tu quidem hactenus: sed plura desidero. A. Ego ipse quoque (id quod omnibus mei ordinis

usu venire existimo) propterea libentiùs. faciliùs, maioreque cum iucunditate scribo. Adde, quòd lectu expeditior est venusta, quàm rustica, indocta, imperitaque manus: nec aliud in causa est, quare tantoperè typis descriptos libros amplectamur, nobiscumque feliciter actum credamus, calamo ad illorum typorum venustissimam speciem quàm proximè accesserimus. D. Negari non potest, manum tuam exquisitam, probè distinctam & luculentam esse. Nunc da, quibus vijs ac rationibus ad huius scientiæ facultatem perveneris. A. Quorsum id nosse expetis? D. Etiam tu hoc rogas? Vt facere queam similia. A. Si animum huc aduertas, narro tibi. D. Asto avidissimis auribus. A. Principiò percommodum fuit exemplar, in quo erat alphabetum maioribus minoribusque literis compositum. Nec ibi solùm completæ & integre, verùm etiam imperfectæ, partesque & frustilla earum viscebantur. Ostendebatur item, quo pacto illa fragmenta coagmentanda essent, vt absolutum literæ corpus efficeretur. Verbi causa: ducebatur ab alto virgula ad hunc modum I, appingebatur minutus semicirculus dextrorsum, seu inuersum c, sic. vt doceret b componere, si illi porrectæ deorsum ad angulos rectos lineo.

neolæ hanc notam copulâssem. In d. idem
 præstabatur, præposito c. sic tamen, vt post-
 quam c. illud cum virgula coniisset, puncti
 instar de infimo eius extra emineret. In ma-
 iusculis eadem planè ratio custodiebatur. Sed
 vt rem clariùs cognoscas, ipsum tibi proto-
 typon demonstrabo, si fuerit occasio. D. O.
 ptatissimum acciderit. A. Posthæ binæ,
 ternæ, quaternæ connectebantur, vt, ab. do.
 mi. ptu. flo. gran. trum. Subjiciebatur adhuc
 vocum series, quæ aliquam animantem, ar-
 borem, herbam, morbum, instrumentum in-
 dicarent, cæque haud ita vulgatæ ac tritæ.
 Tandem breuiores sententiolæ, vt illæ (nam
 edidici, sicuti vocabula, de quibus dicebam).
*Vacare culpa, magnum est solatium. Medio tuisimul
 ibis. Festina lente. Nescis quid vesper serus rehat.
 Homo bulla.* D. Videtur Magister hoc exemplar
 mediatos confecisse. A. Credo D. Quid erat
 nouissimo loco? A. Longior scriptura, sex
 septem versuum scilicet, quæ ad virtutem ex-
 colendam me hortabatur. Ex Platone, Tullio,
 aut Seneca, vt reor, deprompserat. D. Nec il-
 lius te capere debuisset obliuio. A. Non cœpit.
 Eratauem concepta his verbis. *Altum quid-
 dam est virtus, excelsum, regale, inspicuum, infatiga-
 bile: voluptas humile, seruile, imbecillum, cadu-
 cum, cuius statio ac domicilium fornice & popina
 sunt,*

sunt. Virtutem in templo inuenies, in foro, in curia, pro
 muris stantem, puluerulentam, coloratam, callosas ha-
 bentem manus: voluptatem latitantem sæpius, ac te-
 nebras captantem: circa balnea ac sudatoria, ac loca æ-
 dilem metuentia, mollem, cneruem, mero atque vngue-
 ro madentem, pallidam, sucatam, & medicamentis pol-
 lipscam. D. Quid? tantumne sæpius inspectanda
 hac formula perdidicisti hoc tuum artificium?
 A. Non. D. Quid egisti hoc amplius? A. Sua
 manu Præceptor meam complexus modera-
 batur ac dirigebat. Iubebat item tenuissimæ
 ac subtilissimæ papyro membranam substerne-
 re, in qua inessent festiuissimè picta elementa,
 cum egregiè concinnata scriptura, & cala-
 mum super literas per chartam satis tralucen-
 tes ducere, vt sic ductibus earundem æmulan-
 dis assuescerem, & habitu quodam confirma-
 rer. Quinimmo stylo plumbeo interdum lite-
 ras cum exarâsset, eas me atramento tegere, &
 de liuidis nigras reddere volèbat. Ceterum
 ne facerem inæquales, eas, inquam, quæ vel sur-
 sum lineas non projiciunt, vel infrà non demit-
 tunt, vt vocales, & consonantes c. m. n. r. &c.
 applicata regula trahebat lineas duas angusto
 spatio distantes, intra has mandabat mihi vt
 scriberem aliquid. Idem in grandioribus fer-
 uauit, quarum inter se omnium æqua est ma-
 gnitudo. His exercitationibus vsus quantum
 cer-

cernis, processum effeci. D. Si nancisci possem
magistrum æquè scientem ac peritum, disce-
rem hanc artem sanè. A. Si sollicitus quæras,
puto te inuenturum. D. Difficillimè: paucorum
est enim bella manus: contrà, malè pingenti-
um numerus infinitior, quàm frondium in syl-
uis, piscium in vndis.

N O T AE.

GRAPHICE) Verbum *γράφω* pictorum
& scriptorum commune est. Hinc *γραφική*
ars pictoria. Graphicū per translationem, à pictura, q̃
elegantia sermè superat eas res, quas imitatur, in homi-
nibus maximè, significat venustū, scitū, politū, lepidū,
perfectū, & quasi pictū. Eadem est vis adverbij, gra-
phicè. Plaut. Epid. Næ tu habes seruum graphicum, &
quātiuis pretij. Pseud. Nimum est mortalis graphicus.
Trinum. Ita me dū ament, graphicū furem. Persa. Nunc
ego huic graphicè facetus siam. ASVMMA PAGINA
AD IMAM) Vt prima, vltima platea, pro prima &
vltima parte plateæ: primoribus, extremis digitis, et alia
multa similia, quæ, ni fallor, alio loco à me notata sunt.
PONERE IN QVAESTIONE) Cic. 1. de Orat. Po-
nere quæstionē, & in Tuscul. Ponere inbebā, de quo quis
vellet audire. 2. de Orat. Ponere in percunctādo. A ME
EXARATVM) Exarare valet quidē conscribere sed
celeriter, & cum quadā festinatione, nec sumpto spatio

multo ad cogitandum Quod testimonia Ciceronis de-
 clarabunt, quæ ponemus. Epist. 26. lib. 9. Accubuerā
 hora nona, cum ad te harum exemplū in codicillis exa-
 ravi. Et epist. 1. lib. 12. Hoc literarum egrediens ē villa,
 ante lucem. Et lib. 12. epist. 20. Hac cum essem in se-
 natu, exaravi. Ad Att. lib. 14. epist. 24. Statim hoc
 nescio quid exaravi. Habeo in aduersariis meis longē
 plura exempla, ex eodē Cic. notata, quæ in medium ad-
 ducere nihil attinet, cum ista sufficiant. Errant ergo,
 qui latine se loqui putant, cum dicunt, se literas exa-
 rasse, id est, literas quocumq; tandē modo confecisse. TY-
 PIS DESCRIPTOS) Formas æneas latine vocant
 quidā, dicuntq; libros non solum excudi, imprimi, quæ
 plebeia sunt, sed etiam formis excudi, formis æneis de-
 scribi. Non excusos appellant & manuscriptos, & cala-
 mo exaratos, seu descriptos. NVNC DA) Dare p di-
 cere, accipere pro audire, inuenias apud auctores pba-
 tos. Virgil. eclog. 1. Sed tamē iste Deus qui sit da Tityre
 nobis. Æneid. 2. Accipe nunc Danaum insidias. AD
 ANGVLOS RECTOS) angulorū quidam sunt re-
 cti, quidā obliqui, de quib. mathematici. In angulo fieri
 dicitur, quod clam aliis, quod occultē sit, non multis cō-
 sciis. Cic. 1. de Orat. In angulis cōsumendi otij causa dis-
 ferere. Agere quippiā in angulo, Vnder dem Hūto
 lein spūlen. Contrarium illud Christi: p̄dicare super
 recta, id est, palām & publicē. MEDIO TVTISSI-
 MVS IBIS) Videtur allusum ad fabulā de voatu Ica-
 ri, quem medio tenendo diligenter admonuit pater, cau-
 sasq; adiunxit. Metamorph. lib. 8, Cōmendatur multis

à Pythagora & Phocylide in carminibus FESTINA
LENTE) Et il mit weil. Schnellspil / vber sich
vil. Narremus lepidam historiam, qua doceamur mo-
derate festinandum esse. Auriga viatorem ante urbem Pa-
risios, locorum imperitus, interrogabat, ecquid ante nocte
perueniturus esset. Respondit ille. Etiam peruenies, si
mediocriter equos agas. Sin autem properes, non peruenies.
Auriga viatorem ratus eburum, qui ita loqueretur,
flagello cepit diuerberare iumenta, & ita currum raptare,
ut rota una frangeretur: in cuius locum dum est vicino
aliam coemptam affert, urbem, quod tendebat, clausam
reperit. NESCI QUID VESPER) Inscriptio est cu-
iusdam Satyræ apud Varronem. Simile: nescis quid si-
peruentura pariat dies. FRONDIVM IN SYLVIS)
E variis exemplis numeri, ut ita dicam, innumeri atque
infiniti, quæ sunt apud poetas, per similitudines, & com-
parationes, ediscant hæc tria pueri. Virgil. 7. *Æneid.*
Quam multi Libyco voluntur marmore flectus,
Sæuis ubi Orion hybernus conditur undis.
Vel cum sole nouo densæ torrentur aristas.

Aut Hermi campo, aut Lycæ flauentibus aruis.

Ouid. 11. *Metamorph.*

Somnia vana iacent totidem quot messis aristas,

Sylua gerit frondes, eiechat littus arenas.

Idem lib. 4. *Trist.*

Littora quot conchas, quot amena rosaria flores,

Quotq; soporiferum grana papauer habet,

Sylua seras quot alit, quot piscibus vnda natatur,

Et tenerum pennis æra pulsat ann.

PRO

10 P R O G Y M N A S M A
S E X T V M.
Orthographia.

SEPTIMIUS, ANSELMUS.

S EPTIMIUS. Si tibi faciendum videtur, Anselme, conferamus inter nos, quæ ante meridiem à Magistro de orthographia accepimus. A. Ordire, ego cœpta persequar. S. Tu maior, & plura tenens memoria. Siquid effluerit iam tibi, fortassis id mihi occurrer, tum repentè subjiciam. A. Affirmabat igitur, illam se statuere orthographiam probatissimam, & præcipuè complectendam, quæ constaret perbene formatis literarum figuris, quæ haberet versus ad amussim extensos, minimeque velut à recto tramite vsquam deflectentes. S. In hisce duob. ipsemet magno nobis exemplo est: quis enim eo pingit venustiùs? quis tam recta linea? Verùm hæc potiùs ornamenta sunt quædam orthographiæ, quæ ne doctis quidem singulis contingunt: nec illi magno perè inflammato eorundem studio rapiuntur. A. Sic est, vt ais. Attamen cum ornamenta hæc amemus & admiremur in illis, quid est quòd ipsi non consuectamur? S. Quod erat tertium?

tium? A. Quod? scire quæ cùm Latinæ ac Romanæ, tum Græcæ, hoc est, è fontibus Græcorum in Latinitatem deriuatæ, transfusæque voces (quarum innumerabilis est multitudo) diphthongo: quæ vocali, & quam scriberentur: quibus consonantibus vbi addendum aspirationis indicium. Quid sequebatur? S. De tonis & accentibus nescio quid. A. Iam fecordor. Nosse etiam quo tono, acuto, graui, inflexo vbi vtendum. Adhæc de interpunctionibus, quæ videlicet nota hypodiasioles disiungenda, quæ per $\dot{\upsilon}\phi\acute{\epsilon}\nu$ coniungenda, quando demum syllaba porrecta super se persilla linea insignienda, quando semilunula inferiore ad breuitatem indicandam, quando comma, quando puncta, quando binâ puncta, seu colon, quando interrogationis signum, quando parentheseos nota adhibenda. S. Dicebat in orthographia locum esse non deriuationibus duntaxat, notationibus siue etymologijs, originibus, sed consuetudini etiam: videndumque quid solerent eruditi: qui si discreparent, & alij hoc, alij alio modo verbum idem scriptitarent, plurimum valere oportere iudicium. A. In reprehensionem denique vocabat eos, qui cum peruicacia manuscriptis codicibus, saxis ac numismatis vetustis adhærerent: quoniam illi sculptores, scal-

pto.

ptores, monetarij sæpius illiteratissimi fuissent. Locutos quidem Latinè, vtinos omnes patria lingua Teutonicè loquimur, non tamen idcirco scisse Grammaticam: & ita falsò putari mysterium atque auctoritatem grauissimam, quæ esset alicuius idiotæ opificis mera inscitia. S. His addebat, inspiciendos crebrò decoris typis in typographia descriptos libros, fillosq; imitandos. A. Vltimum proponebat hoc præceptum. Non solum formas literarum decoras studiosè contemplari, sed astare etiam scriptoribus librariis, & ductus atque tractus quàm diligentissimè obseruatos intimis sensib. mandare. Hoc quale esset, similitudine ante oculos ponebat. Vt enim viua vox magis nos afficit, quàm lecta in libris & muta: sic ipsa manus scriptoris multò vehementius imprimit in animo ideam elemèti: seu potius rationem ipsius conformandi, quàm ipsum solum iam in charta absolutum, & relictum elementum. S. Hæc audiuius hodie: cras & deinceps reliqua expectemus. A. Non omittendum illud præterea consilium quod dabat, Vt orthographicos libellos Aldi Munitij, Pauli F aliorum que volueremus. S. Diu est cum hoc factito,

N O T A E.

CONFERAMVS INTER NOS) Hoc modo loquendi vtamur pro, repetere : quod tamen nō eūcimus, quia nimis tritū & scholasticū est. Cic. 1. de finibus. Quotidieq; inter nos ea, quæ audiebamus, conferebamus: neq; erat vnquam controuersia, quid ego intelligerem, sed quid probarem. Neq; aliud vult illi verbis. 1. de Orat. Neque vero nobis cupientibus atque exoptatibus fructus otij datus est ad eas artes, quibus à pueris dediti fuimus, celebrandas, inter nosq; recolēdas. Pro quib. ita quispiam latinitatis indoctus, & perfectè barbarus. Nunquā potuimus habere tempus, vt repeteremus, q̄ in pueritia audiuius. **QVAE CONSTARET PERBENE**) Nihil impedit, quo minus etiā ad hæc significanda orthographiæ vocabulū pertineat. In qua mihi displicet interdum nimia quorundam diligentia, quamuis eam ratiunculis defendere possint. Sed quā multa alia possemus defendere in græcis latinisq; literis, si diuturnæ cōsuetudini repugnare velimus? **DE TONIS, ET ACCENTIBVS**) Quos Græci τόνος & ἀνωδιάς vocant, Latini tenores, vocationem, notas vocū, moderamenta, accētunculas, fastigia, acumina. Lege Emmanuelem Aluarum lib. 3. ad finē, vbi de tonis ex Quintiliano, Gellio, Diomede disputatur. **ORTHOGRAPHICOS LIBELLOS**) Vtile consiliū : sed multò vtilius Varronem, Nonium & alios legisse, qui de lingua latina cōmentationes fecerūt, & quibus

quibus & origines, & significationes, & differentia vocum ubi cognita fuerint, non difficile scietur quomodo etiam, quibus vocalibus, diphthongis, & consonantibus scribendæ sint. Multum verò ad hoc ipsum conducit lingua græcæ, nō perfecta quidem (ne terreamus pigros) sed mediocris tamen scientia.

12. PROGYMNASMA SEPTIMUM.

Serus in ludum aduentus.

M. AGISTER, DISCIPVLVS.

MAGISTER. Quousque tandem hoc festiuissimum lepidissimumque frustum discipuli ad me audiendum, multo iam die, vltimum omnium ventitabit?

Tota mihi dormitur hyems, & pinguior illo

Tempore sum, quo me nil nisi somnus alit,
inquit apud Martialem glis. Eho, aspice ad me, somni mancipium. Videte vt illi turgent oculi, vt soporis adhuc pleni sunt. Impexum est caput, illota facies, non apparet circa collum intima tunica, pender indecorè in sinistrum latus pallium. Quid est quod stata hora nunquam expergisceris? auscultate, vt opplebit aures meas vaniloquentia. D, Credas mihi af-
fix-

firmanti, tam matutinus hîc adessem, quàm
istorum vllus, si quispiam domesticorum è so-
mno me vellet excitare. M. Eia verò, lauda te a-
liquantulum. Quid tu ais? non te ad quintam,
serò vtique, capit dormiendi satietas: vt è le-
cto allubescat surgere, explicata relegere, edi-
fscenda ediscere, quò paratior scholam intres?
D. Enimverò non possum profectò vltro ex-
pergisci. M. Nullus ergo domi tuæ seruus, nul-
la ancilla, quæ te stertentem excitet? D. Sunt
famuli, sunt ancillæ; at enim ne ipsi quidem
primo diluculo suos lectulos deferunt, som-
noque, vt nos pueri, æquè pascuntur. M. Vah,
ista ratio ponderosa est. Parentes autem quî
tandem hoc patiuntur? D. Nescio, conuiuent.
M. Ausim sponsionem facere, ni tu ab illis ex-
citere. Sed illa ipsissima causa est: è strato, vbi
concalauerit, inuitissimè te moues, nunc po-
tissimum summa hyeme, ne congelacies. D. A-
ma me, illa verissima causa est quam expo-
sui, nec alia. Proinde iram tuam mollire velis,
& animum in me quietiorem accipere. M. Tu
igitur (infandum) ex tanta discipulorum fre-
quentia repertus es vnicus, qui neque per te
euigiles, neque per alium. Quàm timeo ne mi-
hi verba des. D. Non te circumueñio. M. De-
dam alicui negotium, qui domi quærat num-
ita sit, vt tute narraſti modò. Si mentitum de-
prehen-

prehendero, neq; fidem in posterum dictis tuis tribuam, & pro fallacia ista meritam tibi mercedem dabo. Iam ne hoc tenes? D. Oppidò. Fortassis non fatebuntur illi culpam suam. M. Immo fortassis fatebuntur culpam tuam, & dicent te ab ancilla clare inelamatum nihil consueſſe respondere: similiter ac si etiam tum arctè, & grauitè dormires. Quod si iteratò clamet & minetur, te non nihil surrigere caput, & stridulo gutture quidpiam murmurare: velut porta in cardine: rursumq; super puluinum illud remittere, ac placidè, vt antea, sopori indulgere: & hanc esse vigilantiam tuam, videriq; aut præcutis sudibus te fodiendū, aut faces tibi admo- uendas. D. Quod libido eorū feret cōminiscantur: ipsi tamen gallos canentes nihil morantur: nō surgunt. M. Tu verò ne post crebram qdē ancillarū vociferationem potes somnū excutere, ô pigerrime homuncio. Sed nunc intempestiue de somnolētia tua longo sermone vtimur, diemq; conficimus. Cognoscam de domesticis tuis Si fueris verax, rem tuam feceris meliusculam: sin erit, vt vanitatis in te culpā admiseris, tu ipse clamore tuo omnes Endymionas vigilā- tissimos p̄stabis. Assēqueris, puto, quorsum hæc spectet cōminatio. D. Admodum, Præceptor.

APVD MARTIALEM GLIS) Non est glis muris illud genus venenatum, quod Germani *Razen* / sed aliud planè, de quo hunc in modum Plin. lib. 8. cap. 37. Sorices et ipsos hyemi condi, auctor est Nigidius, sicut glires, quos censoria leges, princepsq; M. Scaurus in consolatū, non alio modo cœnis ademere, quàm conchyliis, aut ex alio orbe conuectas aues. Semiferū et ipsum animal, cui viuaria in dolis idē qui apri instituit. Quæ in re notatum, nō congregari nisi populares eiusdem syluæ: & si misceantur alienigenæ, amne vel monte discreti, interire dimicando. Genitores suos fessos senectū alunt, insigni pietate. Senium finitur hyberna quiete, conditi enim & hi cubant: rursus etate iuuenescūt, simili & mustelus quiete. SOMNI MANCIPIVM) dicere possis germanicè, Du Schlaßs eigner, du Schlaßs knecht / aut alia quapiam voce lepida, in qua insit somni significatio. EIA VERO) Secht wunder zu. SVOS LECTVLOS DESERVNT) Sie können selbst vngern auß dem Nasen. CONNIVENT) Sie sehen durch die finger. AVSIM SPONSIONEM FACERE) Ich dörfte wetten. SVMMA HYEME) mitten im winter. AMA ME) quasi aduerbiū, Reuera. Glaub mir drum. Es ist im nit anders, INFANDVM de hoc & similibus alicubi in annotat. 1. vol. nisi erro. GALLOS CANENTES NIHIL MORANTVR) Sie fragen so vil nach dem Hauen träen / als vil der Esel nach dem Regen. ADMODVM) Gar wol Ja freylich. PRO-

17. PROGYMNASMA OCTAVVM.

Petitio lusus.

PHILIPPVS, MAGISTER, PVERO-
RVM TVRBÆ.

PHILIPPVS. Memoriter memini, Preceptor,
dixisse te aliquando nobis, necessariā esse
in rebus vicissitudinem, nec durare posse,
quod alterna requiē careat. M. Quid tum po-
stea? quā ob causā tu id mihi nūc subjicis? P.
Haud sanē inconsultō, ac temerē tuam vsurpa-
ui sententiam. M. Ergo cur vsurpas? Dic. P.
Quoniam res quædam est, quā me à benignita-
te tua impetratam auferre volo. M. Memora
puer. P. Si molestē non es laturus. M. Nisi tu
iniustum quid à me petas, indignē non feram,
quidquid petiueris. Nā vt iusta ab iniustis pe-
tere insipientia est: sic iniusta à iustis impetrari
non decet. P. Ne tibi lubeat sinistrū suspicari.
Iustē ab iustis iustus sum orator datus, & adue-
nio omnibus lubentibus, vt quod in rem no-
stram cōmunem sit, hoc à tua lenitate obtineā.

M. Elo.

M. Eloquere, quid est quod obtinere gestis? P. Paullum est. M. Quin tu vno verbo dic, quid est? P. Iam dies effluxere cōplures, ex quo libris semper affixi fuimus. M. Tralibis clavis opinor. Subolet quorsum euasurus sis. Bene habent tibi principia. Pertexe telam, sed aptè, ut ne compellam te retexere. P. Et exercitationibus auditionum, scriptionū, recitationum, concertationum pænè exhausti sumus. M. Itāne verò? exhausti? O me in discipulos atrocem, ô crudelem. P. Nec vnquā nobis vel ad momentum respirare, viresque fessas reparare datum est. M. Vt res suas exaggerat? quodque contritum est vetustate prouerbum: Ex musca elephantū. P. Quare vehementer etiam atq; etiā te rogamus, Præceptor noster, pomeridianis horis ad lulum remissionemque animi descendere tuo concessu licitū sit. M. AEquissimū postulas. Verū ego his conditionibus hanc potestatem largior. Vt absque tumultu ludatis, néue quis alteri turbas ciere insistat. Vt ante quintā ad libellos redeatis. Vt deinceps manibus pedibusque, cum hasta, cum scuto, quod aiunt, ad vestra studia incumbatis. P. Iustæ conditiones: accipimus, ut pro tota schola respondeā. M. Capeffe cursum, cō discipulos affice tā bono nuncio. P. Gratias magnas, ingentes tibi agimus, humanissime atque optime

134 PROGYM. SELECT.

time Præceptor. Heus heus pueri, Pv. Nunquid
nam apportas novi? frontem exporrexisti, hoc
omen placet. P. Oneratum lætitia pectus ap-
porto. Ego vester hodie orator & exorator fui
apud Magistrum. Pv. In quo? P. In ludendi ve-
nia. Pv. Voluptatem magnam nuntias. Habe-
mus ergo rem factam? P. Factam. Pv. Bene fa-
ctum, & volup⁹ est. Deus te bene amet. Lude-
mus igitur? P. Nisi mauultis inhærere libris. P.
Valeant libri. Ludamus socij, euge ludamus. P.
Silete, non permittit gratis ludere. Pv. Qua
mercede? P. Vt absq; inconditis clamoribus,
absq; strepitu, crepitu, fremitu: sic enim inter-
pretor quod dicebat de tumultu, & iurgio vi-
tandis. Pv. Fiet. P. Vt ante quintam ad libros
nos recipiamus. Pv. Fiet. P. Vt deinceps nervis
omnibus discamus. Pv. Hic melius est respon-
dere, fiat, quàm fiet. optare, quàm promittere.

N O T A E.

MEMORITER MEMINI) Ich bin in fri-
scher Gedächtnuß. MOLESTE NON
ES LATVRVS) Idem sunt moleste, aggrè, in-
dignè, graviter ferre, pati, sustinere. SEMPER AFFL-
XI) Affixus pro addicto, & vehementer inharrenti.
Cic. ad Lentulum. Quibus in rebus me ille sibi affixus
habebit. Ad Q. F. Dedit etiam alteram epistolam il-
lam mihi, qua iubet eum mihi esse affixum. De minor-
sis.

LIBER SECVNDVS. 135

fit. Ea maximè animis nostris affigi dicebat, quæ essent à sensu tradita atq; impressa. TRABALIBVS CLAVIS) de hoc, vt etiam de sequenti, pertexe telam, repeto quæ annotat. vol. primi dicta sunt. EXMVSCA ELEPHANTVM) In eos qui res paruas, viles, exiguas verbis extollunt, & supra fidem amplificant. Vide adagia. TVRBAS CIERE) & multitudinem hominum, & commotionem, perturbationem, vim, seditionemq; significat hæc vox. Durhu / Dulust / Lärmen. Terent. Eun. Cum inde ab eo, iam tum inceperat turba inter eos. Cic. lib. 7. epist. Exponerem etiam, quemadmodum hic, & quanta in turba, viueremus. Hinc illa loquendi genera apud Tullium, turbas commouere, efficere. Apud Plautum, turbare turbas (atticissimus videlicet est) & turbas, turbellas dare, ciere. Ein Lärmen / ein Wesen anrichten. MANIBVS PEDIBVSQVE) Et Germani summum conatum, perfectæq; diligentie munus ita exprimunt, mit Händen und Füßen. Græci, ἡσπέρτε ποδῖτε. HOC OMEN PLACET) Omen est prasagium quoddam et significatio rei cuiuspiam future, dicimusq; bonum malum, dextrum, sinistrum, letum triste omen. Omen capere. Quod Deus omen auertat, obruat, Da Gott vor sey. His namq; verbis aduersos casus à nobis deprecamur. ORATOR ET EXORATOR) Donat. Orator est, dū agit: exorator cum imperauerit. Aliud dicētis, hoc effectitiam significationē habet. Idem. Orare est placidos petere: obsecrare iratos rogare. Obse-

orans plus facit, quàm orans: plus orans quàm rogans.
 ET VOLUP' EST) Volupe idem est, quod voluptuo-
 sum, iucundum, vel delectabile. Terent. Phorm. Venire
 saluum volup' est. Plaut. Asin. Hic senex, si quid clam
 uxorem suo animo fecit volup. Milite. Te, Palestrio, vo-
 lupte est convenisse.

39. PROGYMNASMA NONVM.

*Explicationum repetenda-
 rum ratio.*

VRBANVS, THEOPHILVS.

VRBANVS. Repetistine hesternam expli-
 cationem epistolæ Ciceronis? T. Nondū.
 V. Quid egisti? T. Occupatus fui in aliis.
 In quibus? T. In præceptis Grammaticæ ediscē-
 dis. V. Vtrumq; faciendū fuit. T. Si socio non
 caruissē, hoc quoq; forsitan præstitissē. V.
 Vis tecū repetam? T. Nihil malo. V. Principiō
 reuocabo tibi in mentem ipsum argumentum
 epistolæ verbis Germanicis: tu si diffidis memo-
 riæ, poteris in chartaceum libellum referre. T.
 Nullo negotio retinebo, si iterum audiero: nec
 enim

enim est ita longum. V. Postea Ciceronem exponam, verbum verbo, sequens constructionis ordinem: mox sententiam sententia, vt Præceptor solet. T. Et vt nos vult sese imitantes facere in repetendo. V. Postremò themata indicabo cum accidentibus, & syntaxes quasdam faciliores. T. Obstringes me non vulgari beneficio. Secedamus in locum solitarium, ne quis hinc nostra dicta arbitretur.

N O T A E.

HESTERNAM EXPLICATIONEM) *Nota ita sentio, vocabula in scholis trita explodenda esse, & abdicanda penitus, cum de rebus scholasticis ac literariis sermo est. Tamen ego idem sentio, per multa sæpè nō in cōmodè melioribus dici, magisq; latinis posse. Cum igitur semper in ore puerorū sit, audire lectionem, interesse lectioni, repetere lectionem, an capitis periculū audibit, qui dixerit, audire, absolute, dare operā docenti, explicata, seu explicationes, explanationes, interpretationes iterare animo, secum reuoluere, cum aliis conferre? OBSTRINGES ME NON VVLGARI BENEFICIO) Vt in promptu sint locutiones huius generis, adducam aliquot. Beneficio aliquem deuincire obligare. Quempiam beneficiis ornare, augere, afficere. Apud aliquem beneficia ponere, collocare. In aliquem beneficia conferre. Alicui beneficia tribuere. NOSTRA DICTA ARBITRETVR) Plant. Caput.*

*Secede huc nunc iam, si videtur procul,
Ne arbitri dicta nostra arbitrari queant.
Idem est. Ne ulli p'sentes possint audire quæ loquemur.
Arbitrari, id est, spectare, aurib. excipere, oculis cernere.*

42 PROGYMNASMA

DECIMVM

Amisus, & promissus liber.

VD. ALRICVS, OTHO.

VDALRICVS. Quid vult hic fletus? O. Amisi librum. V. Quem? O. Emmanuelis Grammaticam. V. In scholâne? O. In schola, mi Vdalrice. V. Quo tempore? O. Hoc ipso die, ante prandium. Cum enim dato signo discedendum esset domum, egoq; libellos meos colligerem, hunc non inueni. V. Quæsiisti ne apud vicinos? O. Ac diligentissime. Respondent omnes, se esse extra noxiam: nec habere nec scire quis habeat. V. Non tu illico ad Praeceptorem? O. Imò: sed iussit vt se appellarem deno post meridiem. V. Appella. O Despero me recuperaturum. V. Aliàs alij suos amiserunt? O. Sic est. V. Nónne recuperarunt? O. Quidam, nō omnes. Et hi, quòd rem suam male custodissent, aut in ludo à doctore, aut dormi à parentibus vapularunt liberaliter. Quod si ho-

si hodie librum meum non recepero, certiores faciam ipsos oportet, ut p hoc malo mihi dent malum. V. Iuuabo te in qritando Emmanuele tuo. Si non inueneris, est mihi aliquanto tritius hoc ipso exemplar eiusdem, id dabo tibi proprium. O. Si non simulatè promittis, porrige dexteram. V. En. Offudisti aquam: rediit animus, & cura omnis ex corde excessit. V. Lætus sum, quod te tranquillau. Væ illi, qui se huius furti astrinxir: nam & librum minimè retinebit, & vberius quàm tu plorabit. O. Furem hūc mihi dari in conspectum gestio: coram in os laudarem ipsum, & capillo conscinderem.

N O T A E.

SIMVLATE) Cōtr irium, ex animo. Seruius. Dis-
simulamus nota, simulamus ignota. Dissimulamus
quod sumus, simulamus quod non sumus. Vt Sal-
lust. cuiuslibet rei simulator & dissimulator, de Catili-
na. PORRIGE DEXTERAM) oib mir dic Hand
drauff. OFFVDISTI AQVAM) Ab iis, quibus
id sit renocandi spiritus causa, cūm linquuntur animo.
Perlepidè Plant. Trinum. in querela Charmida, qui
ē seruo filium decoxisse intellexerat.

CH. Adimit animā mihi &gritudo Stasime, tene me.

ST. Visne aquam

Tibi opetam? CH. Res cūm animam agebat, tum
esse offusam opertuit.

G E

C O.

140 PROGYM. SELECT.

CORAM IN OS LAVDAREM) *Ironice, verborum contumelia lacerarem hominem. Os ad male audiendum præbere. Cic. ad Att. lib. 1. Vno ore, id est, vno consensu. Exire, excidere ore quippiam. CAPILLO CONSCINDEREM) Ich wolt ihm die Birt schütten.*

43 PROGYMNASMA
VNDECIMVM.

Auxilium, & consilium.

EDMUNDVS, GALLVS.

EDMUNDVS. Tātum sudoris & laboris indipiscor in hac epistola cōponenda, quantum ad hunc diem in alia nulla. G. Qui fit? E. Iliade longior est: hoc primum. Secundo loco plurimæ insunt voces, quas in Germanicolatino Calepino cogor quærere, vt Gauckler/ Ferberstangen/ Muscatblüe. Præterea scatet modis loquendi, & prouerbijs difficillimis, nisi velim Germanismos inserere: vt, Die Leut zur Banck hauwen. Et: Man soll die Leut nit an Belz setzen. Item: Ich bin nicht dein Narr/ similibus. Quis me non exhibilet, si dixerō: non oportet pediculos ponere in pelliceo: Non sum tuus stultus? Primū illud ne germanismo quidem exprimi potest. G. Coniicio signi-

significari eo genere loquendi, detrahere fama
 aliorū, sumpta videlicet metaphora, seu ducta
 allegoria à lanijs, qui carnes quas fecerunt ir-
 gulatis excoriatifq; animalibus, in frustra secant
 bipennibus, & in officinis (Zu der Fleischbäck
 auff dem Laden) venales pponunt. Sic obtre-
 ctatores, & alienæ famæ carnifices occidunt:
 quodammodo homines, eosque vt carnes au-
 dientibus vendunt: apud quos nempe eos in-
 sumum contemptum adducunt, & planè de-
 spicabiles reddunt. Hoc ergo si ita est (vt equi-
 dem esse puto) ecquid animaduertis quanta e-
 nergia, quanta significatio sit in hac formula lo-
 quendi Germanica? E. Animaduerto, tuamque
 interpretationem amplector. Verū quid das
 consilij? G. Quando in locos impeditos in-
 dis, Magistrum ora, vt te expediat: sic enim ius-
 sit nos facere, egoq; id non omitto. Nuper cum
 nescirem quid esset Latine, Buttermilch / &
 Wassernudel: Item quibus verbis dicerem: Es
 weis wol wie es einem Schalek vmbß Herz
 ist / vtrumq; ex eo cognoui. E. Imitabor te po-
 sita verecundia, quæ me hucusque absterruit.

N O T A E.

AVXILIVM) Substantium quod subest deficienti-
 bus: Presidiū imponitur: Auxilium repentinū

est. Ita subsidium ad secundos casus preparatur. Praesidium
ad custodiam collocatur. Auxilium, ut prosit, insperatum
venit. Cornel. Front. ILIADE LONGIOR) Iliadem
& Odyseam duo nobilissima, et sane longissima poemata
Homerus condidit, quorum illo res Graecorum ad Ili-
um, siue Troiam gestas: hoc Ulyssis reditum in patriam
descripsit. Virgilius, quem latinum Homerum docti ap-
pellant, duodecim libri similitudinem quandam utriusque
voluminis HomERICI complexus est. Quod si prouerbi-
um ita offeratur: Prolixius Iliade, seu ut Pollux habet
μακροτέρα τῆς Ἰλιάδος & λαλῶν, tum in
garrulos valebit. Quanquam & priore modo id signifi-
cauerit. Deinceps aliud à me nihil desiderari video, nisi
ut quae in hoc pgymnasmate in sunt Germanica, ea la-
tine interpretor, tamen si ad Graeca quoque confugiendum
erit. (Gauelfer) Prestigator, funambulus, schanobar-
tes, neurospastes, necromanticus, magus. Serber stan-
aen) Inficere est Serben. Insector, ein Serber, quem
barbari tinctorem. Pertica, vectis, Ein Stang / ein
Nigel. Dicamus ergo porticam infectoriam, seu vectem
fullonium, ut alij. Muscatblum) Macer. Porro elegi-
tem illam allegoriam de obtrectatione, certum est non in-
telligi ab iis, qui Sueuia & Bauaria totam Germaniam
contineri putant. Man soll die Teufel nit an Bel-
setzen.) Simile apud nostrates, Man soll den Teufel
fehl nit an die Wand mahlen / er kommt sonst wol.
Latinum prouerbiolum satis idoneum mihi nullum adhuc
in mentem venit. Satis est hoc nosse, illo germanico mo-
ri nos

ri nos fugiendas occasiones incommodorum. Ich bin
 nit dem Narr) Non omnibus dormio. Non omnibus
 seruió. Ich laß mir nit Stroh in Bart flechten.
 Buttermilch) serum lactis, unde butyrum expressum
 est. Lac seorsum, lac agitatum, ebutyratum. Wassere
 nudel) A. πέντε coquo sit pemma, quo nomine spe-
 ciatim quoddam placentie genus intelligitur, seu delica-
 tiora pistorum opera, vt sunt placentæ. Quoniam igi-
 tur, Nudel, in placentis sunt, adiunge ὕδωρ, & dis
 hydropemmata. Er weis wol wie es einem
 Schalek umbs Herz ist) Fur cognoscat furem, &
 lupus lupum.

PROGYMNASMA 44

DVODECIMVM

Charta in membranam consuta.

CHRISTOPHORVS, HVGGO.

CHRISTOPHORVS. Mi Hugo, est quod
 abste petam. H. Pete audacter. C. Insue
 mihi in membranam hasce chartas pu-
 ras. H. Ipsemet insueres. C. Expers sum huius
 artificij : atque vt id credas, inspice hunc li-
 brum, quàm sit inconcinne distorteque con-
 sutus. H. Nec me Bibliopegus erudiuit. C. At-
 tamen, quasi eruditus, eleganter id facis. H. Si

G 4.

cui

cui optimè placet, ei optimè facio. Complicat-
 ſine iam chartas tuas? C. Maximè, iſtæ ſunt. H.
 Da ſilum, acum, membranam. C. Cape om-
 nia. H. Filium oportet ceratum eſſe, vt opus e-
 uadat diuturnius. C. Heus pueri, quis ſecũ af-
 fert ceram? H. In meo ſacculo quæram. Ali-
 quid certè reperio, ceram candidam, commo-
 diſſima eſt huic rei: nuper mihi hoc fruſtillum
 donauit ædituus ad tales vſus. Tu porrò atten-
 tus aſpice me ſuentem, & artem diſce, quò poſt
 hac aliena opera ne indigeas. C. Aſpicio inten-
 tis oculis. H. Ecce quemadmodum chartam
 chartæ arctius coniungo, vt ſpatium inter il-
 las nullum intercedat. C. Video. H. Item quem-
 admodum ſuprà & infrà ſunt æquales inter ſe,
 nulla prominet. C. Aptè, artifico ſè. H. Nec for-
 ris in tergo fila ſuperiora inferioribus longio-
 ra viſuntur: nec primum à ſecundo maiore in-
 teruallo diſtat, quàm ſecundum à tertio, ter-
 tium à quarto. C. Peritè. H. Nodi parui, & in-
 tus omnes. C. Sanè. H. Nunc tu cultellum acci-
 pe ſis, partesque chartarum ſuperiores cautè
 ſcindendo aperi. C. Pro iſta opera referetur gra-
 tia tibi, mi Hugo. H. Satis gratiarum retuleris,
 ſi me amaueris, & maiore quadam cura & ala-
 critate quàm hucusque didiceris. C. V-
 trumque præſtaturum tibi
 recipio.

N O T A E.

EST QVOD ABS TE PETAM) Ich hätte
 etwas von dir zubegere. *Poscere est secun-*
dum Varronem quoties aliquid pro merito nostro
deposcimus: Petere verò, cum aliquid humiliter & pre-
cibus postulamus. Sernius. MEMBRANAM) Non
 solum de chartis pergamenis, verum etiam de pelliculis
 dicitur. Cic. de nat. Deor. Natura oculos membranis
 tenuissimis vestiuit. Membrana ligni, intimus ac te-
 nuissimus cortex, proximè ligno adherens. Diminuti-
 uum, membranula. Membranaceum, membranum,
 quod è membrana factum est, seu membranæ similitudi-
 nem habet. CERAM CANDIDAM) Fusco album
 opponitur, nigro candidum. Album natura: candi-
 dum cura fit. Cornel. Fronto.

PROGYMNASMA ⁵²
 DECIMVM TERTIVM.

Litigium.

PAED. AGOGVS, BL. AESVLVS, CVR-
 DIOLVS alumni.

PAEDAGOGVS. Germanus tuus, Blæsi-
 le, in discendo est impiger, citoque arri-
 pit omnia, tu autem lentè admodum, &
 ambulas gradu testudineo. B. Quid ergo tam

G S cre-

crebrò obmutescit, cùm te interrogante respōdendum est? P. Audin' Curtiole? C. Stimulat fratrem meum inuidia, ferre neutiquam potest, cùm abs te laudor. B. Egone gloriolas tuas tibi inuideo? scilicet laudatissimus homulus es, præsertim cùm manè surgendum. Ibi apparet generosum pectus tuum: nam ad lectulum quasi clavis affixus adhærescis. C. Tibi, obtrektor, hoc vitium est: nam ego vocatus soleo me cubili proripere. P. Amborum vna culpa. Mea hoc facit indulgentia: sed aliquando malis mala euenient. B. Nihilo sum te inferior. C. Quid erit impudenter loqui, si hoc non est? nondum declinationes deuorasti. B. Pridem concexi. C. Hebdomade antegressa exarabatur tibi corium, quòd vocabulum iusiurandum, in casus malè inflectebas. B. Et tu ex vno errato colligis inflexiones me nescire? C. Si examineris, utique peccares in plurimis. P. Ne superbi, Blæsule: dabo enim potestatem Curtiolo te excutiendi, & introspicendi penitissimè. B. Habet nihilominus in schola complusculos, quibus palmam cedit. C. At tu interea manes indoctior, quamuis me alij doctiores sint, ut sunt: cæterum vix tres quatuorue ex omni copia. B. Si tam crebris donares munusculis ut tu, forsitan alacrius discerem. C. Imò tum acciperes, si alacrius disceres. Non
ante,

ante, sed post laborem veniunt præmia, si iuste veniunt. B. Abi argutule, consequarte, tamen si nolis. C. si ego te cursarum incipiente consistere, tum me non exæquares: modò, sed etiam anteuerteres. Hoc tu, si speras, despera. P. Satis verborum. Vterq; contendat neruos: sic parentibus, mihi, cognatis futuri quàm charissimi.

N O T A E.

GRADV TESTVDINEO) Id est tardissimo: quid enim tardius testudine? unde & à veteri poeta dicitur tardigrada. Est item vocabulum machina bellica, de qua dicemus volumine tertio in dialogis militaribus. Ein Mawerbriecher) Itē in edificiis opus cameratū, seu camera, vt in templis & palatiis. Et instrumentum musicū, ein Lauten. INVIDIA) Hoc verbum ambigū est, & tam in eum conuenit, cui inuidetur, quàm in eum, qui inuidet. Vnde aliquem dicere solemus laborare magna inuidia & aliquid esse inuidiosum. Sed Ciceronem audiamus Tuscul. 3. Etenim si sapiens in ægritudinem incideret, posset etiam in misericordiam, posset in inuidentiam: non dixi in inuidiam, quæ tum est cum inuidetur. Ab inuidendo autē inuidentia rectè dici potest, vt effugiamus ambiguum nomen inuidiæ: quod verbum dictum est à nimis inuendo fortunam alterius, Rursum Tuscul. 4. Sed singulis

perturbationibus partes eiusdem generis plures subiunguntur: ut aegritudini inuidia vitandum est enim docendi causa verbo minus usitato: quoniam inuidia non in eo qui inuidet, solum dicitur, sed etiam in eo cui inuidetur.) Vides igitur Tullium fugere verbum, inuidia, quoniam agendi & patiendi notionem habet. Quid autem est inuidia? ipsemet definit paulo post in hunc modum. Est aegritudo suscepta propter alterius, res secundas, quae nihil noceant inuidenti. Nam si quis doleat eius rebus secundis, à quo ipse ledatur, non recte dicitur invidere, ut si Hectori Agamemnon. TIBI HOC VITIVM EST) Du ligst selbst tranck in disem Spital. MALIS MALA EVENIENT) Malum malo medicari, Böß mit bösem vertreiben. Die Rut/macht böse Kinder gut. ARGVTVLE) Argutus, Geschwind/ spitzfindig/ subtil. Litera argutissima, libri argutuli. Argutia acutè & subtiliter dicta.

PROGYMNASMA

DECIMVM QVARTVM.

Hora producta.

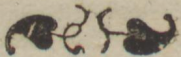
P. ATROPHILVS, Z. ACHAEVS.

P. ATROPHILVS. Hæchora tam longa est, ut si dimidiatus sit dies. Z. Mihi pænè annus videtur. P. Retraxit à cursu is, qui horo-

horologium moderatur. Z. Non abest suspicio. Egisset hoc bonus vir antequam scholas ingrederemur. At ille perpetuò post meridiem errorem horologii sui, vel suam potius incuriam ista hora corrigit, ponderaque sursum reuocat: quo in dies singulos fermè ad dimidium horæ, tempus nobis prorogetur, cum alioqui totas quinque hîc sessitemus. P. Vbinam igitur hanc iniustitiam deplorabimus? apud quem de ista iniuria querimoniâ habebimus? Z. Censeo apud Præceptorem. Verùm cum ipsemet non ignoret tempus extendi, & tam leni animo id patiatur, videtur velle nos vltra definitum spatium hîc inter scamna hæsitare: quod tamen sine magna eius quoque molestia fieri non potest. P. Consilium dabo. Z. Da. P. Conueniamus præfectum horologio, eumque totius scholæ verbis rogemus, & honorarium polliceamur, ne nos cruciet amplius: quin posthac non solum non productiores, sed angustiores etiam horas reddat: quippe cum hîc sedemus tãdiu, & immeritò, tempus quod domi ad studia, ad cœnam lusumque relinquitur, necesse est fieri contractius. Z. Nostra ætas, pro dolor, valde exposita est iniurijs: pueri enim contemnimur facilè, quia pueri sumus.

N O T A E.

BONVS VIR) *Ironicum est. quomodo & Germani, Der gut Mann / vsurpant.* PONDERA SVRSVM REVOCAT) *er zeuch die Uhr auff.* QVERIMONIAM) *Idem sunt querimonia, querela, quæstus, conquestio, conquestus. Queri, conqueri, & frequentatiuum, quiritari. Proprie querimonia certa rei est, querela superuacua. Itaque prior gravitatis est, posterior leuitatis.* Cornel. Fronto. PRÆFECTVM HOROLOGIO) *der Uhr richter.* HONORARIVM POLLICEAMVR) *Honorarium. potest etiam dici sportula, de qua voce principio huius libelli: est enim nihil aliud fere, quam Trinckgest.* NE NOS CVRCIET AMPLIVS) *Damit er uns forch in nimmer verier / vnd seine kurze Stündlein mach.* PRO DOLOR) *Das Gott erbarm.* CONTEMNIMVR FACILE) *Man wil nur die Schuch an uns wischen.*

EX SECVNDO
VOLUMINE.

PROGYM-
NASMA DECIMVM
QVINTVM.

*Sese vestibus exuentes, preces ante
somnia.*

PAEDOTRIBA, IVSTVS, FVLGEN-
TIVS, DEMETRIVS.

PAEDOTRIBA. Quorsum vos cun-
ctamini? detracto amictu vsque ad
subuculam, suo se lecto quisq; com-
mender. Auferte moras, ego actu-
tum huc reuertar. Quod nisi cu-
bantes inuenero, postea virgarum vibicibus
exarati cubabitis. Prænuinciaui cladem: prohi-
bete à vobis vim meam. I. Nescio quomodo
nodus geminus, & arctissimus in ista ligula
coriacea mihi extitit: quæso adiua me, Ful-
genti-

genti. F. Quam multis astrigmentis, & quàm scitè hic subligar thoraci alligauit? D. Sic oportet. Ast ego, aspiciite vt laborem in astrahendis caligis. I. Quare? D. Quia de exambulatione cursuque hodierno pedes & crura affatim sudore immaduerunt. I. Adiuuabo te. F. Mihi verò quis subibit auxilio? I. In quo tandem? F. Vellem sanè alter vestrùm purgaret calceos meos: oppidò lutulenti sunt. I. Tute, vt reor, ad istā rem non malè aptus es, & sufficis. Mihi quoque præter me nullus est seruus. F. Hanc cine gratiam refers? phuy, vt olidi sunt calcei tui lintei? I. Mirum ni balsamum spirent, aut pastillos, aut stacten atque casiam oleant: gestaui duabus hebdomadibus. F. Certè quidem pro istis allium, hircum, suem olent. Dares lauandos. I. Darem vtique, si alios retulisset mulier quæ lauat. D. Oh, quid tu Fulgenti hoc tempore & loco de diploide tua puluerem excutis? oculos, aures, nares, faciem mihi comples. Fac modum. An nondum etiam? quin parcis, inquam, mihi *παρέχειν πρᾶγματα*? F. Vbi ergo, & quando excuterem? D. Foris. F. Non ausim foras ire sine thorace. D. Ad fenestram procederis saltem. F. Nec ibi honestum est in indusio conspici à prætereuntibus. D. Par reponam, quod te mordeat. Quorsum tot fibulæ? ad ornatum scilicet surper

peruacaneum, atque ad dissipandas & disperdendas pecunias. F. Tua quid interest? I. Commutemus Demetri cingulos. Eia annuito. D. Tâmnè blanditur oculis tuis meum? I. Et quidem multò ante hunc diem. D. Quid diceret Præceptor? I. Nihil prorsus, ne vereare. D. Qui periculum amat, etiam in releui, næ ille haud mecum sentit. Verùm ego periscelides, seu fascias crurales tuas validius optauerim, quàm tu istanc zonam meam. I. Posterius hoc dicis quàm credidi. At tu, Fulgenti, in arca tam alta, tam longa, tam lata quid habes? F. Quid hoc autem ad te attinet? libros nonnullos philosophicos. D. Hui, philosophicos? F. Ita, philosophicos, quibus me vsurum spero, postquam æui florem contigero: aliquot indusia, femoralia bina, tibialium paria duo, interulam eleganti opere contextam, pileum sericum, & quatuor, tenuissima tela, perque angulos acu picta sudoriala. Adhæc, totidem collaria linea crispata largiter, quibus nouo inuento collum circundare mos increbuit. I. Malo ego collaria indusijs continentia, plana super oram vestis aliquantum proiecta, qualia sacerdotes literatique viri gestant. D. Quàm commodum & decens conopeum hoc, quo muscas & culices arceo? I. Beatus ter & amplius, si quid etiam ad arcendos pulices. D. Obsecr.

Obsecro, tu mihi armorum tuorum, tegumentorumque pauxillulum commoda, quibus te aduersus illorum insultus morsusque communnire soles atque defendere. F. Væ misero. Vt se isti impudentissimi sceleratissimi que scarificatores meo sanguine hac nocte ingurgitabunt? integros alo exercitus, & sum stigmatizatus toto corpore. D. En præterea lecticam spaciosam, per quam me volutare possum, vt libet. En culcitam plumeam, non vti vestrae, lana inculcatam: puluinar longum, cervical molliissimum, toralia candidissima, stragulam vestem splendidissimam ac principe dignam. I. Ideone arctius dormis quam nos? qui æstate, vt nunc, gausapis tegimur satis: cortinas fericas, tuasque exoticas delicias nihili pendimus. Atat, Præceptor. redit: sileamus, & in lectum perneciter. P. Comprimite linguas. Siccine hoc fieri? An istuc est colere vespertinum silentium? Cras pro his meritis condigno vos afficiam pretio. Cur non occlusisti valuas Iustæ? I. Oblitus sum. P. Solennem precationem edidistis? immo eam quoque, vt suspicior, obliti estis. Vide quàm parum religiosi sunt isti adolescentes: sic somnũ carpsissent, Dei que, sui que, mei que funditus immemores. Nonne hæc tua hebdomas est Demetri? D. Equidem est. P. Ergo age, dum vestimenta pono ad cubandum,

LIBER SECVNDVS. 155

dum, interea loci piè pronuncia solitas preces,
 & singuli iunctas manus cœlo attollite. D. Om-
 nipotens pater, exuberantissima fons bonorum, qui no-
 Æternam requiem, soporemq; delinimentum ad salutem
 corporum hominibus tribuere dignatus es, tibi gratias
 agimus, cum nos hoc die elementia tua ab omni casu
 aduerso tutos præstitisti: iterumq; rogamus, vt pecca-
 toribus nobis per tormenta & mortem Iesu Christi Fi-
 lij tui, quidquid hodie cogitatione, verbis & actione de-
 liquimus, benignè ignoscas. Tuere nos ista nocte à quo-
 eunq; corporis & animæ periculo. Esto excubitor noster,
 tu, qui nunquam dormitabis, neq; dormies: vt sani ac
 lati expergescamus, & cum gratiarum actione die era-
 stino, atque in omni reliqua vita nostra imperiis atque
 præceptis tuis seruitutē hilarem totis viribus seruamus.
 O Maria virgo, benedicta, inuentrix gratia, mater sa-
 lutis, illos tuos misericordes oculos ad nos conuer-
 te, tu-
 isque precibus commissorum veniam, iustitiamq; veram
 nobis impetra: vt cum supremus, maximeq; formidæn-
 dus ille dies aduertit, digni habeamur, qui possimus sta-
 re ante iudicem viuorum ac mortuorum, Dominum no-
 strum IESVM Christum, benedictum fructum ventris
 tui: cui cum Patre & Spiritu sancto honor, virtus
 & fortitudo in omnium sæculorum
 æternitates, Amen.

M IHI QVOQUE PRAETER ME) *In Capt.*
 cum Tyndarus seruus se Philocratem dominum
 esse mentiretur audacissime, Aristophontes
 qui eum in Alide nouerat, ait Hegioni.

Vt scelestus, Hegio, nunc iste ludos hic facit?

*Nam is est seruus ipse, neque praeter se unquam ei
 seruus fuit.*

STACTEN, ATQVE CASIAM) *Stacteo à σάκτω*
stillo, ipse stillantis myrrha liquor, seu succus è myrrha
expressus. Hinc stactea myrrha. Casia, herba odoris
suauißimi. Virgil. 2. eclog.

Tunc casia atque aliis intexens suauibus herbis

Mollia luteola pingit vicina caltha.

ALLIUM, HIRCVM SVVM) *Si quis nescit adhuc*
quàm gratum odorem spirent hac tria, quid ei melius;
quàm ingentem nasum optabimus? Detestatur alium
Horatius Epondon Ode 3. In Mostell. Traino seruus
urbanus Grumionum villicum, vt grauiter foetentem,
ab se repellens.

at te Iupiter,

Dijq; omnes perdant. Oboluißi allium.

Germano illuuiæ, rusticus, hircus, hara suis,

Canis, capra commistæ.

Respondet ille.

quid tu vis feri?

Non omnes possunt olere vnguenta exotica.

Exotica, id est, peregrina, è remotis locis allata preciosa.

AN NONDVM ETIAM) Hörstu noch nit auf.
 ἀρεχεν πράγματα) Libenter voolas, &
 locutiunculas immiscet comœdiis suis Plautus, in qui-
 bus hoc ipsum, quod negotium faceßere, molestiam exhi-
 bere est. Eum imitari non in scribendo solum, verum et-
 iam familiariter cum familiaribus colloquendo, nihil
 prorsus vetat. ZONAM MEAM) Zonam cingulum.
 Ein Gürtel. Zonarius. Ein Gürtler. Diminuti-
 uum zonula. Soluere zonam virginem, est virginitatē
 deponere. Cælū quoq; in quinq; zonas diuiditur, de qui-
 bus Virgil. 1. Georg. & Ouid. 1. Metamorph. EN
 CVLCITAM) Caveant pueri, ne culcitam mutant in
 culcitram, Longē enim aliud est illud, quā hoc. Vide
 ann. vol. 2. GAVSAPINIS) Gausape villosum stran-
 gulum, Ein zottige Deckel ein Kosen. COM-
 PRIMATE LINGVAS) Haltet die Mäuler.

PROGYMNASMA, DECIMVMSEXTVM.

E sumno suscitati, precatio matutina.

CALIXTVS, ADOLPHVS, HENRICVS,
SIMPERTVS.

CALIXTVS. Benedicat nos hodie Deus
 Pater à quo conditi, & Filius, cuius dira
 morte à sempiterna morte vindicati, &
 Spiri-

158 PROGYM. SELECT.

Spiritus sanctus per quem abluti & sanctificati sumus. Iam lucis orto sydere, &c. Surgite contubernales, surgite. Adolphe, Henrice, Symperte. Ecquid audistis? expergiscimini, Tacent. Cernire, ut valuis reclusis charissima se lux infundit. Surrecturine estis, an non? A. Quid tu (malum) nobis ista horribili vociferatione somnum abrumpis? quid gannis? quid vis? atteribilis te agitat. C. Surgendum est tibi, descendendus nidulus. Heus heus surge. A. Cessas hoc clamoris edere. Enimuero profectò non possum. C. Profectò potes. A. Conniui potius hac nocte quàm dormiui, eamque plenam timoribus & miserijs habui: plumbeum gero caput. C. Er cuiusnam erant illi rhonchi? A. Nullos sensi rhonchos, absiste hinc. C. Non igitur verum loqueris, te conniuisse: somno approbè irrigatus, summersusque iacuisti, si rhonchos, & quidem tantos, minimè sensisti: ego sensi. Surge, non piger, sed ipsamet pigritia. A. Ah Calixte, nimis hoc quidem inhumane, & valde importunè: sine pauxillum: sic tibi obtingant, quæcunque exoptas bona. C. Littori loqueris. Henrice, corripe è strato corpus. H. Quota est hora? C. Quinta. H. Erratis vterque, tu & horologium. Adhuc nox atra caua circumvolat ymbra. C. Scilicet in oculis tuis. Faxo mox adducatur faber, qui for-

cipi-

cipibus illos tibi aperiat. Excute noctem dormitator. Quin surgis? H. Obtundis, iam primum versaui me in alterum latus. C. O Christe, etiam hic stertere vult in meridiem. In eodem ludo videntur docti ad somnolentiam. Sed est vocis sat. Symperte surge. S. Dictum ac factum, surgo. C. Te laudo, haud somniculosus es. Vos nisi e vestigio surrexeritis, renuntiabo Magistro, vt vapuletis pro ientaculo. A. Quod tibi Deus OPT. MAX. pro tuo prandio largiatur. Facestant minæ. C. Vt oscitant? vt brachia tanquam in cruce suffigendi distorquent? vt capita scalpunt? vt oculos fricant? quasi vesper tiliones lucem indignantur. H. Nonne hic dies est festus? S. Cur tu istuc quæris? H. Quia de more ad sextam liceret somno recreari. S. Negotiosus, seu profestus es, non festus. Sed conticescite dum solitam precationem expedio: attendite, animosque vestros ad Deum transferte. A. Hoc agimus. S. *Æternæ mundi opifex, tibi gratias, quas nostræ mentes capiunt, cum nos hac transacta nocte viuos, incolumes, & omnis macule puros atq; integros tua misericordia conseruasti. Oramus te per bonitatem tuam, cum istac luce, cuius primordium videmus, veræ Catholicæq; fidei lucem, emendationem vitæ nostræ, securitatem mentis, & diuinæ consolationis tuæ lætitiā nobis hodie, & quo ad vixerimus, concedas. Tibi corpora, tibi*
animas

160 PROGYM. SELECT.

animas nostras, introitum & exitum, vitam atque obitum, omnia deniq; nostra commendamus ac tradimus. Misere nostri Domine, misere nostri. S. Maria, in tuam custodiam & clientelam nos recipe. Ora pro nobis peccatoribus. Amen.

N O T A E.

ATRA BILIS TE AGIS) Ich meyne du
senest besessen. PLUMBEVM GERO CA
PVT) Graue met allat^{us} est plumbum : idcirco
quæ grauiæ & tarda sunt, vocamus plumbea. Dicitur
itē in rebus ingenij, vt plumbeum argumentum, & per
metaphorā, plumbeus pugio. In physis, in dialecticis
plumbeus, Ungelehrt / tölpisch / ein Knopff.
Plumbarius, ein Bleugießer. Plumbare, Verlötē.
Plumbatura, ferruminatio, Verlötung. SOMNE
APPROBE IRRIGATVS) Cic. de Senect. Iam verò
videtis nihil morti esse tam simile, quàm somnum. In
somnis, id est, dormiendo. Somnum tenere, sicut risum te-
nere. Sich vom schlaffen oder lachen enthaltē.
Somnum capere. Somnus me complexus est, Somnū re-
petiui. Barbarus, ego iterum ini ad lectū. IPSAM ET
PIGRITIA) In reprehensionibus, exaggerēde rei caus-
sa, solemne est bonis scriptoribus abstracta quæ vocan-
tur, pro concretis adhibere. Ciceronis sunt, prodigium
Reipub. odium publicum populi, publica pestes sociorū,
provinciarum vastitates, bustum Reipub. portentum,
cœnum, scelus, sex ciuitatum. Plauti. Scelerum caput,
Arche-

*Acherontis pabulum, perlecebre, perniciēs, exitium
adoleſcentum de meretricibus, ſtabulum nequitiae. Ca-
tulli, ſtupor, lutum, lupanar. Martial. Non vitioſus ho-
mo eſt Zoile, ſed vitium. LITTORI LOQVERIS)
Du blaſeſt in hōlen Hafen. IN CRUCE SVF-
FIGENDI) cruciſigi latinum non eſt. In crucem agi,
in crucem ſuffigi, cruci affigi, in crucem tolli, cruce affi-
ci: hæc latina ſunt. VESPERTILIONES LUCEM
INDIGNANTVR) Exponens Mineidum Thebana-
rum ſororum in veſpertiliones metamorphoſin Ouid.
lib. 4. in extrema fabula ſic ait:*

non illas plama leuauit;

Suſtinuere tamen ſe pellucentibus alis.

Conatæq; loqui minimam pro corpore vocem

Emittunt, peraguntq; leui ſtridore querelas:

Tectaq; non ſylvas celebrant: lucemq; perofæ

Nocte volant, ſeroq; tenent à veſpere nomen.

PROGYMNASMA DECIMVM SEPTIMVM.

Veſtientes ſe, & reliqua peragentes.

II D E M.

CALIXTVS. Adolphe. A. Hem, quid eſt?
C. Veni huc ſis. A. Quid hic domo vult?
C. Quid ais? A: Qua de re? C. Cur piget
te magis attrahere ſuſum caligas, thoraci que
H aſtri.

astringentis istis, quæ plurima dependent sub-
 ligare: ut pulchrè, sine plicis atque rugis adhe-
 reant pedibus undique, uti meas vides adhe-
 rere? Nam hoc negligere quid est aliud, quam
 segnè & desidiosum velle argui? A. Nouimus te
 Φιλόκαλον, & mundiorè ipsa munditia. Por-
 ro meas ille indoctus sartor nimium laxas, ni-
 mium longas fecit, nihil attrahendo proficio.
 S. Tunc fregisti hanc matulam Henrice? H. A-
 page cum isthac in simulatione: nuces iuglan-
 des, castaneas, amygdalas fregi multas, hoc
 scio. Quis autem pectinem meum sublegit?
 C. Ne clama, hem illum tibi. Ego ante usus sum,
 quam tu expectatus es, quia meum nescio ubi
 deposuerim. S. In riscò videbam heri. C. Vi-
 sam. Rem elocutus es, hic est. Pecte igitur ca-
 put, Adolphe. Primum, uti suadent medici, ra-
 dijs rarioribus, tum densioribus, & à brechi-
 mate in occiput: rursusq; ab occipite in sin-
 ciput ducito: sic enim pori aperiuntur, & ex-
 halationibus caput leuatur. A. Obtempero, ac
 vellem hanc me citius medicinam docuisses.
 Da inductorium, calcei sunt angusti & breues.
 S. Ut stridet sponda mea? ut item crepidæ meæ,
 & hoc quod calco catapetasma scirpeum? C.
 Fulmenta lecticæ tuæ, Adolphe, quam cario-
 sa sunt? A. Non minus tua, si aspicias. Et, si
 scruteris, forsitan musculos aliquot inuenies,
 quos

quos tibi culcita tua stramentitia progenuerit.
 C. Sentirem, si quid esset vernularum isto-
 rum domi meæ procreatum. H. Globulos
 thoraci assutos vnumquemque oculo suo fac-
 indas, Adolphe: ne vt ventriosi & abdomina,
 eo infra aperto, sub interiore tunica ventricu-
 lum tuum spectandum ingeras. A. Euge,
 calceolos tuos niditissimos vinculis suis ob-
 liga, ne laxi in pede hæreant. C. Hic tapes de
 pariete cadet, tot passim abiunctis annulis,
 quibus ad vncinulos suspendebatur. Symper-
 te, providebis vt commodius pendeat. S. Pro-
 uidebo. Quò pedem, Adolphe? A. Etiam
 tu interrogas? deorsum ad abluendam frigi-
 da & faciem & manus. Cæterum guttus, &
 pollubrum, vt scitis, immunda sunt. Demus
 ancillæ teruntios aliquot, vt permundet: in-
 terim ad salientem lauemus in atrio. C. Con-
 tinuò te sequemur. Tolle tecum lintea, qui-
 bus nos extergimus postquam lauimus. S. Tu,
 Henrice, vt aspersus es atramento? vt digitos
 habes sordidatos? calida opus sit tibi, non fri-
 gida, & pondo smignatis. H. Eo diligentius
 lauabo. S. Frica item cilia, & palpebras, sunt
 ibi sordes: nec minùs auriculas, & gargariza-
 bis, ter, quod ad fauces collumque purgan-
 dum valet. H. Doctum ne doceas. C. Eamus,
 ego obserabo cubiculum. S. Clauim autem

164 PROGYM. SELECT.

in porta relinque vt nuper: vnde cleptarum irrepens quispiam, iterum mihi scabellum auferat, & puluillos deinde: ac nisi grauis sit nimium, grabatum cum ipso lecto & toralibus. C. Nullus est hoc meticulosus æquè. S. Si spondes te damnum præstaturum, non metuam. C. Spondeat Henricus, mihi non est otium. H. Aia' verò? C. Certè inquam.

N O T A E.

THORACI SVBLIGARE CALIGAS) sic cinne stlẽ. NOVIMVS TE Φιλόκαλον)

Isocrates ad Demonicum Φιλοκαλίαν in vestibus, id est, ornatum & munditiam laudat. καλλωπισμὸν luxum vituperat. HANC MATV. LAM) matella diminutum. Pythagoræ symbolum: cibum in matellam ne immittas. Id est, sordidos & inhonestos homines ne alas. Plutarchus aliter. Sapientem sermonem non immittendum in scelerati hominis animum: vt in Euangelio quoq; docemur, non esse projiciendas margaritas ante porcos. Indignus qui matellam illi porrigat. Er ist nicht werth daß er ihm die Schüch solt aufziehen/ Er kan im nicht das Wasser-saugen. FVLMENTA LECTICAE, Die Böhstollẽ. VERNVLARVM) Verna ex seruo aut serua domi nostræ natus. Vernaculum quidquid domi nostræ nascitur, & quotidianum est, Mos vernaculus

culus, vernacula festiuitas, vernacula lingua. Vernile idem quod seruire, seu scurrile, adulatorium. Vernilitas scurrilitas, & quod ingenuo contrarium est. Verniliter scurriliter, seu adulatorie. ET ABDOMINA) Abdomen est pars corporis ab imo pectore ad pubem. Translatè vitium ventris, quam barbari gulositatem vocāt. Natus abdomini, voluptas abdominis, inseruire, indulgere abdomini. Atq; vt gula studiosos vocamus ventres, sic eosdem poterimus vocare abdomina, quoniam abdomini eidem student. Germani. Schmerbauch. QVO PEDEM?) Wohin? TERVNTIOS ALI- QVOT) Ein par Dierer. AD SALIENTEM) Beim Köhrtaffen. DAMNVN PRAESTATVRVM) Gut für den Schaden seyn. Cicer. pro Sestio. Communem & incertum casum, neq; vitare quispiam nostrum, neque praestare vllō pacto potest. AIN VERO? Ist es aber wahr?

PROGYMNASMA^{5.} DECIMVM OCTAVVM.

Mores in cubiculo, in lecto.

PAEDONOMVS, VICTOR, CYRLACVS,
THEODORVS, ALII.

PAEDONOMVS. Quosdam in angulo col-
latis capitibus confusitantes intueor.
Victor Victor, quid nugarum? V. Nihil. P.

Hic puer quotiescunque interrogatur, quid faciat, aut quid fabulatus sit, hoc solum respondet, nihil. Si tandem contrà verberibus te obsevero, aut colaphis caput tuum implevero, non erit, opinor, cur fleas, quia nihil tibi fecero. C. De tabella loquebamur. P. De qua tabella? C. Quæ introrsus ad cubiculi ianuam appensa cernitur, morumque cubicularium præcepta continet, quæ tu annum abhinc nobis dedisti. Aiebam igitur ea hodie de more legenda publicè, Victor à me dissentire, quod mensis nondum totus præterisset. T. Immò, ut sis sciens Victor, hesternus dies Maium clausit, & hodie Kalend. Iunias egimus. An ita est? A. Ita est. P. Custodiat ergo mos, & ne ante quieti tradantur corpora, quàm leges recitentur. Aduertite aures, & in quam, quâsue hætenus quisque commisit, in eas ne committat de cætero, magnopere caueat. Quis leget? T. Ego legam, si mandas. P. Age, hanc cistam conscende, & voce elata, intelligenter, ac distinctè.

T. *A cubiculo omnes profana, impudica, stultæ imagines absunto: earum loco sacras, pudicas, hominum, qui in laude vixerunt, quosq; in calum merita vocauerunt, reponunto.* P. Decet animum accipere formas rerum honestissimas, de quibus tum cogitet, quas somniat, & in quibus corpus iucundè
obtur-

obdormiscat. Quare autem prima, quæ nascente, & vltima, quæ occidente die contuemur, honesta ac pia non sint? & cur non potius mentem ad virtutis amorem, ad Deum & caelestia erigant, quàm sua deformi, abiecta, & ridicula specie ad res humiles, sordidas, turpes ac leues rapiant? C. Victor ad caput lecticæ suæ affixit imaginem Bacchi, coloribus variatam. Insidet asello, gestat vexillum, in quo sunt sarcinina, pocula, placentæ, pulli gallinacci, & vasculum vinarium. Stipant illum cum ventre collatiuo satellites, coronati pampinis, (vt ipsemet Liber) botris in orbem dependentibus. P. Hem, quæ hæc est fabula? C. Ecce tibi portentum. P. Lenicule puer, quid tibi voluisti cum hac monstruosissima effigie? placet hoc tibi? istæ sunt cogitationes tuæ cum surgis, cum lecto te credis? hæc cene somnia? Visne tu comes Bacchi, an Musarum fieri? Ego te pro istis factis vlciscar probè. V. Quia pulchra & iocosa est, ideo affixi: & dederat mihi frater meus. P. Non inuenisses alium locum vbi affigeres? V. Hic tutissimus videbatur. P. Extemplò refuge, & in conspectu omnium conscinde. Malam rem non effugies, si posthac quidquam simile: nec tu, nec reliqui omnes.

T. Clamorem & colloquia penitus vitanto: si quid

dicere, necessum fuerit, summissa voce, & paucis transigunt: silentium sanctè obseruant.

Seu cum surgunt, seseq; amiciunt, seu cum stratis se commissuri vestimenta exuunt, verecundie rationem maximam ducunt. Corpus quoad licebit opertum semper habent. P. Flagitij principium est nudare inter ciues corpora, scripsit poeta quidam verus. Nec mulier modò cum veste verecundiam exuit, ut inquit Herodotus, verum etiam adulescens, ut ego affirmare non dubito. T. Ad vicini lectum ne accedunt, neque per cubicula cœtus celebrant.

Scopulas vestiarias seu verricula setacea in cubiculo appendunt, illisq; ad purgandas vestes crebrius utitur.

Fenestras ubi sudum erit aperiunt, aerem inclusum & densatum rarefcere, & puriorem fieri permittunt.

Antequam decumbant, & mane cum surgunt, in frontem & pectus salutiferam S. Crucis notam exprimunt: preces prescriptas adiungunt. P. Facitne hæc, pueri? A. Facimus. P. Bene nuncias. Si falsitatis vos comperero, pessimo loco sita erit res vestra: pœnas quam atrocissimas à vobis reposcam. T. Cum surrexerint alium deiciunt, lectum componunt, caput pectunt, manus & faciem lavant, os probe eluunt.

A qualicunq; cuiuscunq; generis sorditudine sese liberos prastant. P. Apud quemcunque inuentus fuerit vnus pediculus, ille tribunus pedicularis

cularis renuntiabitur, & curabit, ne quid alij
cuiusmodi morbo laborent.

T. Linthea lecticaria, indusia, strophiala die prestituto ad lauandum danto. P. Haftenus quæ extra lectum seruanda sunt: nunc quæ in ipso lecto.

T. Lectum ubi occupauerint, verbum ne edunto.

Sine intima tunica somnum nunquam nusquam inuentum.

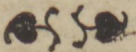
Ne corpus huc illuc iactanto, nène malè cooperti iacento.

Nène proni, nène supini, sed in latus dexterum cubanto, brachiis decussatim cōpositis, vt similitudo crucis exprimatyr. P. Hic mos admodum pius est, & laudabilis, traditus etiam ab ijs, qui de formandis adolescentum moribus scripserunt.

T. Si necessitate flagitante cum sodali subuerint aliquando, quieti sunt, stragula ad se ne attrahunto.

A rhonchis abstinere se assuescunto. P. Nimirum, quod perse patet, vt dormire detur cæteris. Si solus fueris, da fræna rhonchis. Quanquam ita pacatè, ac sine sonitu corpus somno reficere, vt id nemo sentiat, est commendatione dignum.

T. In singulos menses hæc leges recitando iteranto.

N O T A E.

CONSVSVRRANTES) *Susurrus* tenue & summiſſum murmur, ut frondium in arboribus, amnium & rivulorum labentium, item apicularum. *Susurro, susurratio. Itē susurro. Ein Ohrenblasen. Confusurrare, insusurrare. AD IANVAM*) *Fores* proprie dicuntur, quæ foris aperiuntur: *valvæ* autem sunt, ut dicit Varro, quæ reuoluuntur, et se velant: *ianua* vero est primus domus ingressus, dicta, quia Iano consecratum est omne principium. *Cætera intra ianuam ostia vocantur generaliter, siue valvæ sint, siue fores. Seruius.*

INTELLIGENTER) Cum dicimus, *intelligenter loqui*, disputare quempiam, aduerbium illud non ad loquentem, aut disputantem, sed ad audientem pertinet, & est, quod aliàs sæpe audivisti à barbaris, intelligibiliter. *Cic. Part. Intelligenter autem ut audiamur, & attente, à rebus ipsis ordiendum est. A CVBICVLO*) immò etiam à musæo, triclinio, à quibuscunq; domus locis atq; conclavibus. Quid namq; illiberalius, quàm huiusmodi imaginum aspectus recreari? **EGO TE PRO ISTIS FACTIS, &c.)** *Vlciſci* dicimur etiam illum, de quo vindictam sumimus. *Zeh wil dich darumb rechte schaffen hernemen. EXTEMPLORUM REFIGE)* reiß geschwind herab. *Virgil. 6. Aeneid. fixit leges pretio atque refixit. COËTVS CELEBRANTO)* Zusammen lauffen / kommen od. se hē / wie man zu Augspurg auff dem Berle thut!

est cœtus celebrare. Virgil. 1. *Æneid.* Et vos ô Tyrq
cœtum celebrare frequentes. BENE NVNTIAS) D
ist recht. PESSIMO LOCO SITA ERIT) Es
wird euch gar vbel gehē. TRIBVNVS PED
CVLARIS) Läuſnuogt. NEVE PRONI, NE
VE SVPINI) Weder auff dem Bauch / noch
auff dem Rücken.

PROGYMNASMA¹³²

DECIMVM NONVM.

*Compositio corporis inter colloquendum,
& consuetudines rusticanae.*

ADELPHVS, EVLALIVS.

ADELPHVS. Peruellem, Eulali, si esset ti
bi complacitum, quod in Grammati
cis, idem in iis præceptionibus institu
tum teneremus, quibus morum laudabilium
rationes in Gymnasio explicatæ sunt: vt alter
scilicet alterum super illis interrogaret: quo &
tenacius inhaerent in mentibus quæ mansis
sent, & eodem reuocarentur quæ effluxissent.
E. Bonum & æquum oras, Adelphe: tam mea
quàm tua caussa volo. A. Per triduum proxi
mè transactum de cōgressionibus disputatum
esse scis. Quamobrem de ijs compendiò collo
quamur, si videtur. E. Mihi verò. A. In capite.

primo partes interrogandi, in reliquis respon-
 dendi sumam ego: nisi tu aliud vis. E. Velle tuū
 volo. A. Quod erat primū? E. Quis totius cor-
 poris status deceret adolefcētem in colloquio.
 A. Apud viros auctoritate, grauitate, amplitu-
 dine aliqua præcellentes cum sit astandum &
 loquendum aperto capite, tenendūſne interim
 ſub axilla pileus? an in manibus habendus ille
 quidem, circumagendus tamen ſenſim in or-
 bē? an inde villi decerpēdi? an puluiſculus
 decutiendus? E. Oh, nequaquam. Iſti agricola-
 rum, & aurigarum ſolœciſmi ſunt. Sinistra pi-
 leum teneat, dexteraque ad pectus, ſeu vmbili-
 cum quā leuiſſimē admoveatur. A. Hoc cine
 modo? E. Hoc ipſo. A. Quid oculi & vultus? E.
 Amico lumīne intueendus, qui cum ſermonem
 exſequimur, non toruiter, non impudenter,
 non ferociter. Facies in rubore, proinde vt ſi
 ſudaret, non abſtergenda, nec alioſum con-
 uertenda, nec commutanda: verū in eodem
 habitu conſtanter conſeruanda. A. Explana
 hoc. T. Prohibemur iam criſpare naſum, iam
 frontem nubibus obducere, & conſulcare, iam
 attollere ſupercilia, iam diſtorquere labra, iam
 hiare faucibus. A. Qualis animi hæc putas ar-
 gumenta? E. Ventroſiſſimi, imprimiſque teme-
 rarij. A. Quid habes monere de capite? E. Sunt
 qui illud quietum tenere haud queunt. Sunt
 qui

qui ipsum quatientes petita negant. Quosdam videmus eo reducto alios accersere. Alios fricare occipitium vel quatuor digitis, vel vno etiam, quod olim reprehensum est in Pompeio, vt mea est memoria. Horum nihil committendum: vt neque adducendi humeri, agitando brachia, quasi muscas abigeremus, neque digitis exercendæ argutiæ, vacillandumue pedibus, sed in vestigio primo consistendum. A. Superest de tussi & sreatu. E. Quod necessitas non coegerit, vitandum est: obturbantur enim loquentes. A. Si inter amicos, sodales ac familiares de vtilibus honestisque rebus sit introductum colloquium, an me tum ibi qd dormire deceat? E. Nisi hoc deceat, præbere opinionem isto facto, quasi præsentis in contemptionem nobis venerint, & ipsorum sermones cum aspernatione audiamus. Largiter quosdam in eo vsque ad rhonchos delinquentes obseruaui, quibus item saliuâ in barbâ defluebat. A. In confessu confabulantium quid cauendum? E. Ne exsurgamus, & interea per conclaue inambulemus. A. Quid præterea? E. Ne corpus iterum iterumque commoueamus, & nunc quidem in hoc, statim in aliud nos latus conuertamus. Ab agro etiam sunt, qui eo ipso tempore, si quam secum ferunt ad se conscriptam epistolam, educunt, & marsupio, & in conspe-

tu

Atu omnium taciti legunt: quiq̃ue cultello vn-
gues refecare non erubescunt: veluti si aut ne-
mo adesset, aut qui adsunt, caules ac fungi es-
sent. A. Ad cætera prolabamur. Tu interroga.
E. Imò tu interroga. A. Respondere iam malo.
E. Non luctabor tecum, interrogabo.

N O T AE.

TAM MEA QVAM TVA CAVSA VOLO
Es ist mir so wol von nöhten / als dir.
VELLE TVVM VOLO) Dein Will/
mein Will SVB AXILLA) vnder der Achsel.
Axa, & diminutivum, axilla, concavitas sub brachijs
Hircum sub alis vocavit, Catullus fætores ex sudore
sub brachijs existentem. PILEVS) etiam pileum, neu-
tro genere. Plaut. Te obsecro, Lyde, pileum meum, mi
sodalis, mea salubritas. AGRICOLARVM ET
AVRIGARVM SOLOECISMI) Disß seynd
Bauern vnd Fuhmans Possen / oder Zucht.
AMICO LVMINE) Mit freundelichen Au-
gen. Lumen pro oculo poetis maximè vsitatu: quoni-
am sine illo in carcere quodam tenebrosissimo corpus ho-
minis versari videtur. Habet hoc verbum in translatio-
ne nõ parvam elegantiam, cum dicimus aliquem lumē
unitatis, lumen orbis, lumen senatus, Item lumē ingenij,
lumen probitatis & virtutis. Omnibus istis declaratur
quedam prestantia, & excellentia singularis. VEN-
TO

TOSISSIMI) *Ventosum*, quod est vento plenum, ut
ventosa regio, aer *ventosus*. Translatè pro inani, iacta-
 ti, leui, inconstante ponitur. Cicer. epist. lib. II. In primis
 rogo te, ad hominem *ventosissimum* Lepidum mittas.
 Philip. 2. Imperium populare & *ventosum*. Plin. Pa-
 neg. Superbiebat *ventosa* & insolens natio. TEME-
 RARII) Discrimen est inter audaces ac temerarios, si-
 militerq; inter audaciam & temeritatem. In illis enim
 interdum est aliquid consilij: in his nihil unquam.
 CAVLES ET FVNGOS) Fungus per translationē
 sensus expers, stolidus, tardus, stupidus, nullius pretij.
 Plaut. Bacchid. Adeon^r me fuisse fungum, ut qui illū
 crederem? Infrā. Iam nihil sapit: Nec sentit: tanti est
 quanti fungus putridus. Et rursus. Stulti, stolidi, fa-
 tui, fungi, hardi, blenni, buccones.

PROGYMNASMA ²⁷

VIGESIMVM.

*Instruere, & adornare
 mensam.*

SERGIVS, PROCOPIVS

familiares serui.

SERGIVS. Ecquid audisti de OEconomō,
 Procopi, hodie in ædibus nostris instru-
 endum conuiuium? P. Nullum verbum.
 S. He-

S. Herus amicos quatuor vocauit, principes huius ciuitatis, eruntque missus non pauci. Lepores, capi, perdices, truttæ, salmones, & aliæ conuiuantium deliciæ apponentur, quas modò prætereunti mihi apud culinam cocus memorauit memoriter, & ipsa enumeratione me in lassitudinem dedit. P. Quid ais? S. Audinunciam. Nos alia alijs, cuique famulo suum munus relinquamus: quod nostrum est præstemus sedulò, mensamque suis rebus & apparatu instruamus. P. In me nihil est moræ. S. Bene factum, quod ancillula euerrit scopis hora sexta triclinium: alioqui tu euerrere debuisses. P. Tu debuisses. S. Tu debuisses. Vtinam quoque pollubrum lauisset, sordet. Sed imperabo ipsi, etiamnum poterit. P. Ad orbiculatam hanc accubabunt, opinor. S. Planum id quidem est. P. Tu mappas à famula atrienſi poscas, illas arte laboratas, nosti: ego tapetum viride quæram, quo primùm mensa conuestiatur. S. Poscam. P. Cur tam sero redis? S. Mulierem illam sursum & deorsum cursitando quærare me oportuit. P. Consternamus ergo mensam. En constrata est. Nunc stanneas quadras afferam, & orbiculum, cui patinæ superponentur, vt mappæ ne polluantur. Quot discumbent? S. Octo. P. Quid ita? S. Illi quatuor primarij ciues inuitati, herus, hera maior, filius

filius herilis, hera minor. P. Tibi cochlearia pedunculis inauratis, & cultri manubriis argenteis curæ sint. S. De fale in pila contuso tria salina imple. P. Ecce. Curram nunc in cellam promptuariam, apportabo canistrū cum pane primario & candido: nam secundarius hinc exulabit hodie. S. Sellas ego conquiram. P. Vt promum condum timere sensi modò, ne nos de pane isto comederemus interea loci. Pumex non æquè aridus est, vthic senex. S. Parcus, sordidus, tenax & pertinax est. P. Ipse quoque sollem obstringit ob gulam, ne quid animæ amittat dormiens. S. Nec me animi fallit, cellarium in metu futurum, ne gustemus de vino. Profectò pitissabimus, dum per domum cum cirneis, lagenis, cantharis ambulabimus. Nec verò quisquam est tam ingenio duro, quin vbi quidquam occasionis sit, sibi faciat bene. Impone cuilibet quadræ panem suum, & tege mappula. P. Nondum postulavi recens lotas: nam quæ in hac capsula, maculis iam sordent. Vado petiturum. S. Cursim ito. P. Hic ero, cū illi censebis esse me. Adsum, quid iam deest? S. Vas refrigeratorium, in quod canophorum & canthari deponantur: nunc enim æstus hiulcat agros, quippe mense Iulio. Item aliud, cuprea illa trulla, in qua crystallina pocula, & argentea eluantur. Sed hæc postremo

mò. Iam abacum oneremus. Defer quadras plures, vt permutare ad singulos missus, & quoties opus fuerit, cominodè possimus. Iam de pane cibario paniceas quadras desecato, quæ cibis substernantur, qui mos est aulicus. Mi Procopi, afferto etiam sportulam, in quam reliquæ ciborum, & ossicula de quadris à mensa ablatis proiiciantur. P. En attuli. S. Euge, optimè. P. Simul abeamus ad afferendas pateras, phialas, scyphos, culullos, cymbia, ciboria, chrysendeta, anaglypta, toreumata, cæolata, non cæolata pocula, quamuis omnibus vsuri non sint: vt domitius noster à poculis haud inops esse videatur. S. Meritò, hæc enim eius arma sunt, cum sit helluo, non libtorum sed Liberi, & hinc vsque ad sidera notus. P. Habet hunc morbum. Quid iam desideratur? S. Magnum illud malluium argenteum, marginibus seu labris inauratis, cum suo vrceo, vnde manibus lymphas demus: & tonsis mantilia villis. P. Curauero, hem tibi. Quid insuper? S. Vt suffitum thuris spargamus per triclinium, quando accumbendum erit, & in tempore de vino è cadis hauriendo cellarium admoncamus: non illo ignobili & cibario, quo assidua gulæ nostræ lauantur, neque de fugiente ac dubio, aut acescente: sed honorario, Falerno, Cretico. Scis? S. Teneo istuc satis. Qui agent dapi-

dapiferos? S. Libanus & Stasimus, pocillato-
res nos duo. Delancibus, catinis, scutellis & pa-
tellis rogabimus homines, vt nobis aliquantil-
lum asseruent, non repugnante coco, qui nos
amat. Petitionem nostram curæ habebunt vti-
que. P. Idipsum meditabamur ego venterque
meus: in quo intestina præ inanitate horren-
dum murmurant.

N O T A E.

INSTRVENDVM CONVIVIVM) *Convivium*
maiores appellarunt accubationē illam epulārē ami-
corum, quia vitæ coniunctionem haberet. Cic. in
Cato. Loquendi genera notanda sunt. Instruere, parare,
ornare, apparare, concelebrare, agere, agitare, inire, con-
vivium. **MISSVS)** Ein Tischtracht oder Richt.
HERA MAIOR) Die Haußfraw. *Hera minor.*
Die älteste Tochter. Herus minor. Der älteste
SOHN. **CELLAM PROMPTVARIAM)** Cella &
cellarium à celandis ac reponendis rebus esculentis & po-
culentis dicuntur. Cella vinaria, olearia, mellaria, pena-
ria. Cella item sacration pars templi. *Virgil. I. Aeneid.*
caernulas fauorum in alveariis cellas vocavit. Dimi-
nutum cellula. **PROMVM CONDVM)** *Plaut. con-*
ducus promus suus, procurator peni. **INTEREA LOCI)**
Unum verbum, quo frequenter est usus Sallustius, vti
Plautus Manech. & Psand. cuius est etiam, adhuc loco-

180. PROGYM. SELECT.

rum. PARCVS) De origine & causa huius vocabuli
Gellius lib. 3. cap. 19. FOLLEM OBSTRINGIT
OB GVLAM) In *Aulularia*. *Plant.* sub persona
Strobili serui auarum senem Euclionem ita depingit.

Suam rem peruisse, seq; eradicarier,

Quin diuū atq; hominum. clamat continuo fident,

De suo tigillo sumus si quod exit foras.

Quin cū it dormitum, follem obstringit ob gulam.

C. Cur? S. ne quid animæ sorte amittat dormiens.

Aquam hercle plorat, cū lauat, profundere.

Sed quid sit illud: follem obstringit ob gulam, aliter

Lamb. explanat, quā vulgus intelligendum putat.

PROFECTO. PITISSABIMVS) Wir wöllen

tieff genug in die Kautē sehen. NEC VERO

QVISQVAM EST) Es ist kein Dörfflein so

klein/es hat deß Jars ein mal Kirchweyhe.

PATERAS, PHIALAS) Docebit qualia pocula sint

hæc singula Nomenclator, & Baysius de vasculis. PO-

CILLATOR) à poculis, à Græcis ποῦλλος. Ca-

tull. Minister veluti puer faleri. Vbi Muretus: nam

in hac re ministrandi verbum propriè admodum po-

nitur. Cic. Frumētaria. Cū in eis conuiuio symphoniæ

caneretur, maximisq; poculis ministraretur. HOR-

RENDVM MVRMVRANT) *Plant.* Cas. mihi in-

amita te iamdudum intestina mormurant. Manech.

MED. Dic mihi, an vnquam tibi intestina crepant.

quod sentias?

ME. Vbi satur sum, nulla crepitans, quando esuris

tum crepant,

PRO-

PROGYMNASMA²⁸

VICESIMVM PRIMVM.

*Quæ ante accubitus.**ISACIVS, VRSMARVS.*

ISACIVS. Cùm in conuiuio mœstum sedere subrusticum, ac præter decorum sit, quoniam scilicet ingenuæ voluptatis, & lætitiæ causa ineuntur conuiuia, deceatque nos, quando manus lotas mantili abstergimus, simul quoque omnem abstergere, & excludere ex animis ægritudinē, ac tradere curas in mare Creticum portare ventis: quid tu, Vrsinare, hesternæ luce tristitulus, meditabundus, ac suspiciosus, lugenti quæ simillimus inter conuiuias? V. Conābar ego quidem me ad hilaritatem dare, sed difficile est imitari gaudia falsa. Difficile est tristi fingere mente iocum, ut ait poeta elegiacus. Verum quò minus ego, hoc magis tu lætitia diffundebare, meamque tristitiam faciliè compensabas. I. Si quid feci, aut facio quod placeat tibi, gaudeo. V. Quin & illud probabam, quod antequam accumberes, id peragebas, cuius causa à mensa surgere, non datur laudi adolescentibus. I. Quia etiam illud, quod non aduertisti. Cùm essem

artif

arctissimè cinctus, laxa eram aliquantum cingulum: id si post accubitus fecissem, omnes, puto, tuque inprimis me putassent velle vorare quàm plurimum, atque ob eam rem reddidisse ventrem capacissimum. V. Etiam sic vix te suspitione exsoluis apud alios. Miror autem his regionibus morem inoleuisse, ut cum honoratis accumbatur nudatis capitibus. Quia apud nostrates mos est operto esse capite, ita pe obliuiscor huius rei, pileum non depono super scamno alicubi. I. Iam inde à maioribus hoc fit. An mirum sit, si honoratis honos habeatur? nam poculis & patinis id non fit: quamuis manus lauamus, non tantum ut mundæ sint, verum etiam quod panem tractaturæ sunt, quem prisci uti rem sacram attingere consueverunt: ideoque si fortè in terram cecidisset, reuerenter leuabant, & osculabantur. V. Idem à nostri sæculi mortalibus istanc rationem nescientibus seruatur. I. Non autem omnes provinciales, nec semper hunc morem de capite nudando seruant: ephebi senioribus reuerentiam debemus: quemadmodum hoc quoque nos inprimis commendat, cedere loci honorem alteri cum discumbitur, nec eligere primos accubitus in cœnis. Quod si quis etiam eò inuitet, honestum est se excusare comiter, nisi, qui hoc faciat, tertium quartum id faciat, aut magna

magna fuerit auctoritate : tum illius voluntati obtemperandum est, ne verecundiam nostram ceteri contumaciam interpretentur. V. Arbitror me id adhuc præstitisse : & hoc similiter, cum omni pietate videlicet, aut ipsum me preces Diuinas ante mēsam recitasse, aut dū eæ recitarentur, quietum assitisse atque auscultasse. I. Quàm multa existimas post accubitus, inter prandendum cœnamdūmue obseruanda, si peccari potest non vno modo antequam recubueris ? V. Tam multa, vt voluminibus mādari queant. I. Non ergo dies vnus ad enarrandum satis sit. V. Nec decem. Quid decem ? nec viginti. I. Non me fallunt iocationes tuæ.

N O T A E.

EXANIMIS) *Animus est quo sapimus : anima qua viuimus. Accius Epigono. Sapimus animo, fruimur anima: sine animo anima est debilis. Nonimus.* TRADERE CVRAS IN MARE CRETICVM) *Rein engs Fingerlein tragen. Lassen Döglin sorgen/ die haben schmale Beinlein. Principio huius pgymnasmatidis monemur, ne simus ita graves & religiosi in cōuiuio, vt videamur aliquo interno dolore angī, et cōflictari inæstitia, aliāue in cogitatione valde seria & laboriosa occupari. Quā rem conuiuē haud æquis animis patiuntur, cū, quales ipsi sunt, ta-*

184 PROG YM. SELECT.

les quoq; cupiant esse ceteros: nimirum anxia cura solutos, animoq; liberos. Quanquam non omnis letitia, non quivis risus, non quavis ioca, non quivis sermones decent convivium laudabile. NVDATIS CAPITIBVS) Plebey quoque nudant capita, cum sui ordinis hominibus accumbentes. Quod quidem aliò, nisi ad reverentiam panis, cuius causa manus etiam lauantur, non videtur mihi pertinere. Potest tamen huius consuetudinis alia proferri ratio mihi incognita. Sed quam turpe est, capite nudato ibi cum sederis, eiusmodi verba profundere, quæ nisi capite operto audiri non debeant? NON AVTEM OMNES PROVINCIALES) Dicti sunt provinciales, qui ex provinciis erant, sive qui in provinciis domiciliu habebat. Provincialium quoque nomine omnes, præter Italicos appellabantur. Paulò tritiori significato dicitur provinciale, quod ad provinciam pertinet, vel quod provincia est.

35 PROG YMNASMA
VICESIM. SECUNDVM.
*Ministrare accumbentibus;
& alia.*

DID. ASCALVS, PVER.

DIDASCALVS. Cum cœnarem heri cum patre patruoque tuo, Christianæ, diuicorem

forem te acriter defixis oculis intuentem obseruabam, notantemque curiosè quomodo singula in portiones diuideret, & cui primò, cui postremò præberet de patina. Cur id, amabo? P. Vt ipsa obseruatione perdiscerem hoc artificium, quo me artificio vti oportebit olim, cum virilem togam induero. D. Istanc causam non improbauerim. Cur de missibus raris & delicatis nihil attingebas? P. Memineram te docuisse nos, magis venire gloriam, si his abstineas, quàm si fruire. Et quemadmodum ille dixerit: nunquam se pœnituisse quod tacuisset: quod locutus esset, sæpe: ita fore, vt nos quoque nunquam pœnitat quod genus cibi lautius recusauerimus, aut Falerni loco aquam biberimus. D. Prudens responsio. Verum, cum pro more gentis nostræ ad extremam mensam, nudato capite stans cibum vnà nobiscum caperes (quod tamen tum demum faciebas, cum te accedere iussimus) cur ante finem epularum discedebas? P. Quia quod natura desiderabat iam sumpseram, & tu me sic agendum esse docueras, præsertim, si conuiuium produceretur. D. Tollebas igitur orbem tuum cum reliquijs, precatusque à nobis veniam, & flexis poplitibus nos salutans, meque præcipuè, ita abibas. Placuerunt mihi hæc, vidique te moratum esse egregiumque adolescentulum, ac

I statim

statim patris fortunas laudavi: qui gnatum haberet tali ingenio præditum: & ille testimonio meo non medio crite est gaudius. Monui præterea, ut neque te, ut neque cæteros fratres tuos minores immoderato cibo potuque compleri ac distendi permetteret, & semper citra satietatem potius, magisque crebro, quam multo alimento vos refici iuberet. Quod si in conuiuio ad mensam vos adhibuisset, ne vsque ad finem ibi sedere inter conuiuas pateretur. Pueros impuberes, ait Gellius, compertum est, si plurimo nimioque cibo vterentur, habetiores fieri: aduertimusque elici tarditatem, corporaque eorum improcera fieri, minusque adolescentere. P. Currenti calcar addidisti: ille nos frugaliter alit. D. Vnum nihilominus peroptabam. P. Quid est id autem vnum? D. Ut rediisses postea, ac si quid opus fuisset, ministrasses: aut expectasses, si quis voluisset quippiam. P. Id ego reuera facturus eram: at mater quæ foris in culina ancillis imperabat, alia in re me occupauit vsque ad primam facem. D. Sat habeo, mater fuit, matri mos gerendus fuit. Cæterum quanto venustius politiusque ministrasses tu nobis cœnantibus, quam ille vester famulus? quem inter Faunos & Satyros, in montibus & speluncis apparet educatum. Non verebatur in conspectu omnium dum ad
men-

LIBER SECVNDVS. 187

mensam astaret, nunc caput, nunc cubitum
 fricare, nunc ungues rodere. Aliquando ma-
 nus in finum mittebat, nonnunquam à ter-
 go eas coniungebat, quas ipsas indiligenter
 lauerat. Cùm patinam ferret, aut cyathum a-
 licui accumbentium porrigeret: & expuebat,
 & alia similia, quæ nunc non memini, faciebat,
 quæ tu, si probè ingenuitatem tuam moref-
 que cultissimos noui, ne magna quidem pœ-
 na proposita admitteres. P. Nescio tamen,
 vtrum omnes numeros in ista parte fim con-
 secutus. D. Vicisti cogitationes meas tuis pro-
 cessibus.

N O T A E.

DIVISOREM) *Qua partes sint diuisoris in cõ-
 uinio, liquet ex sequētibus. De artware pullum,
 capū, gallinam dicemus cum viro quodā erudito, quod
 germanicè Die Hennen zerlegen. VIRILEM TO-
 GAM INDVERO) Wann ich zu meinem Jaren
 kommen werde. MAGIS VENIRE GLORIAM)
 Libet hoc loco è Cicerone aliquot gloriæ descriptiones
 afferre. Pro M. Marcello. Est illustris & peruagata
 multorum & magnorum vel in suos ciues, vel in patri-
 am, vel in omne genus hominum fama meritōrū. Phi-
 lip. 1. Laus recte factorum, magnorumq; in Rempub. fa-
 ma meritōrum. Tusc. 2. Gloria est solida quadam res &*

expressa, non adumbrata: ea est consentiens laus bonorum, incorrupta vox bene indicantium de excellenti virtute. NVNQVAM SE POENITVISSE) Schweigen vnd dencken / kan niemand trauern. NVNQVAM POENITEAT) Quem enim potest poenitere sobrietatis, temperantiae, moderationis, virtutis deniq;? quem autem potest non poenitere, si modo hominis nomine dignus sit, ebrietatis, crapula, luxuriae & cuiuscunq; impuritatis atque labis deniq;? CAPVT FRICARE.) Pruritu vexati, aut pediculorum moribus quidam fricant caput. Quidam cum animo haerent in re aliqua, & quid faciendum sit dubitant. Cum, inquam, perturbati, & incerti animi sunt. At frontem, siue os fricare, est impudenter se gerere in aliquo negotio, quod exemplis Latinorum Graecorumq; authorum copiose demonstratur à Victor. lib. 8. cap. 6. VSQVE AD PRIMAM FACEM) Bis in die Nacht. Vide quae scripsimus de hac locutione volum. 2. in annotat. editione 3.

44. PROGYMNASMA VICESIMVM TERTIVM

Temperantia in victu.

MAGISTER, SIDONIUS, AMIANUS discipuli,

M A.

MAGISTER. Quo tanto altius in memoria vestrum omnium insideant, quæ de adhibenda cibi potusque moderatione differui, surgite Sidoni & Amiane, atque in medium prodeuntes, ea per quæstiones & responsiones iterate. Sidonius interroget, Amianus respondeat. Si memoria alterum defecerit, ego subueniam. S. Quamobrem edere ac bibere cum modo debemus, & ad mensam venire animo quieto, ut desideria naturæ satiemus? A. Quia, ut Cicero scriptum reliquit, nimio cibo ac potione distenti, mente uti rectè non possumus. Et bene Horatius sat. 2. lib. 2.

corpus onustum

*Hesternis vitiiis, animum quoque prægrauat vna,
Atque affligit humo diuina particulam aure.*

Bœotios quoque idcirco tam tardos ac stupidos extitisse creditum est, quoniam se vino & dapibus nimium complerent. Hinc Platoni Italicæ & Syracusanæ mensæ in Sicilia probatæ non sunt. Possumus & testem moderati victus laudare Dei filium, qui iussit ut cauermus, ne corda nostra grauarentur crapula & ebrietate. S. Sunt ne coniuncta hæc duo, edacitas & stoliditas? A. Ferè: nam ut sapientes plerumque videmus minimi cibi, minimique potus: sic contrà fatuos plurimi. Nec est ut

mirandum sit eos bestiarum, (quas natura ad
pastum abiecit) morem sequi, quibus cum
bestiis tanta est similitudo. S. Quid AEgyptio-
rum sacerdotes, rerum causas ac sydera
accuratiùs contemplaturi? A. Sæpius toto
biduo ac triduo nihil gustabant. S. Laedæ-
monij pueris quid fiebat? A. Decimo quoque
die Ephoris se sistere cogebantur. Hi, quem
molliorem pinguioremque cernabant, cum
plagis onerabant. Quin etiam apud ipsos ci-
ues dedecori magno erat, obesum habere cor-
pus. S. Quæ fuit D. Augustini sententia? A.
Sobrietatem ingenuarum artium procreatri-
cem & magistram, ebrietatem ingeniorum
pestem esse. S. Hucusque quid ingenio ac lite-
ris officeret intemperantia: nunc quid valetu-
dini incommodet expone. A. Nimium quan-
tum incommodat: non enim reficiuntur vi-
res, sed opprimuntur. Diogenes aiebat ca-
rum domorum, in quibus est alimentorum
copia, multos esse mures ac feles. Similiter
corpora, quæ multo cibo pascerentur, etiam
multos aspicere morbos. S. Quorum maxi-
mè insignia exempla in hoc vitio ventris &
gutturis allata sunt? A. Duorum Imperato-
rum, Vitellij & Maximini. S. Qualis prior?
Cum voluptati huic edendi & bibendi maio-
rem diei noctisque partem tribueret, ut epu-
lis

lis nouis locum faceret, vomitu onus rejiciebat. S. Qualis posterior? A. Quadraginta libras carniū vno die absumebat: vini amphoram exhauriebat: adeo vbertim sudante corpore, vt in calicem sudor colligeretur. Et mandatum est literis, vno die collectum sudorem tres sextarios impleuisse. M. O flagitiosam hominum sceditatem S. Quorum contra laudata est temperantia? A. Cyri maioris. S. Quid is: A. Cum ex eo hospes quæreret, quid ad conuiuium parari iuberet: panem, inquit, solum: spero enim me apud flumen cœnaturum. S. Cuius insuper? A. Socratis, qui cum ab amico adinoneretur, quod hospites accepturus tenuiculum apparatus curasset, respondit. Si boni sunt, satis erit, si mali, plus satis. S. Ecquid tertium suppeditat? A. Etiam. S. Curius illud? A. Alexandri Magni. Huic cum Regina Caria cibos & bellaria curiosissimo artificio apparatus subinde ostentationis causa mitteret: Meliores sibi esse dixit cocos, nocturnum iter quo prandium, & parcitatem prandij, quo cœnam sibi suauem redderet. M. Pars est intemperantiæ, res ad epulandum exquisitas appetere. Socrates quidem hanc voluptatem nullo loco numerabat, cuius est: cibi condimentum esse famem, potionis sitim. S. In alteram partem qui peccant? A. Qui inedia

in moderata & actiones mentis impediunt, & corporis bonam habitudinem planè corrumpunt. M. Huiusmodi hæc sæcula paucos profectunt: plena nimirum comedonibus. Bene & ordinatè alter vestrum quæsiuit, bene alter respondit: utrique crit suum præmium.

N O T A E.

VT DESIDERIA NATVRÆ SATIEMVS
Hæc una et prima causa est moderati victus, ut natura tantum satisfiat, non voluptas expleatur. Sed tamen alia causa etiam valde iusta est huius rei, quæ nimirum sequitur. CIBO AC POTIONE DISTENTI (Weit strotzendem Bauch ist nie gut studieren. Wenn der Bauch zu voll ist, so will der Esel tanzen. NIMIVM QVANTVM INCOMMODAT) Es ist über die Massen ein schädliches Ding. MINIMI CIBI) Hoc necessarium faciendum est, nempe ut sint non multi cibi, omnibus qui sapientiam concupierunt, cuius compotes sine diuturna mentis agitatione sine multis vigiliis atque sudoribus nunquam fient, quibus vehementer repugnare ventrem bene onustum certissimum est. RES AD EPVLANDVM EXQVISITAS) Deserviunt gulam, qui de vitio scribunt, cibi potusque appetitum inordinatum. Docent autem id contingere modis quinque. Si tempus edendi antevertas. Si lautiores cibos quaras. Si delicatius tibi eos præparas, aut præparari cures. Si nimium.

Si

Si avidius deniq. Filias autem, & quasi parvus enumerant hasce. Ineptam letitiam, multiloquium, scurrilitatem, immunditiam, sensum & intellectus habitudinem. CIBI CONDIMENTVM ESSE. FA. MEM) Hunger ist ein guter Koch.

PROGYMNASMA⁶⁵ VICESIMVM QVARTVM.

Tempus, & modus ludendi.
PATRVVS, NEPOS.

PATRVVS. Modestiae ac temperantiae munus antiquissimum est coercere moderatiusque voluptatis appetitum. Quo fit, ut in eius explanatione, cum officia traduntur, de ludo etiam & ioco praecipendum videatur (si quidem voluptates sunt) quando illis uti fas sit, & quatenus. N. Perlubens de utroque disputantem auscultauero: tua enim oratione nihil eruditius, nihil etiam, (nec id auribus do) limatius atque facundius. P. Ludo perinde uti conuenit ut medicina, ut somno, ut quietibus ceteris. N. Strictim tu quidem & summatim. Sed explica quod inuoluisti, amabo te, mi Patruce. P. Quis appetit quietem, & cuiam ea dulcis est? N. Ei opinor, qui multum laborauit. P. Quis somno suauissime fruitur? N. Cui lass-

tudo omnia membra tenet, cuique medullam perbibit, qui Plauti sermo est. Tunc enim verè fessos sopor irrigat artus. P. Medicinam porro qui experunt? sanine, an morbum vel habentes iam, vel metuentes? N. Et qui ægrotant, & qui se ægrotaturos timent, accersunt medicos. P. Sic ludus iocusque tum est haud aspernandus, cum grauib; feriisq; rebus, officioque nostro satisfecerimus: quam rem fatigatio animi & corporis consequitur, quibus succurrendum est, velut medicaminibus, velut somno, velut quietibus alijs. N. Teneo quando ludendum: de modo seu mensura quæro. P. Inter ludendam immoderato impetu motuque animi turbulento abstinendum est: vt scilicet ne nimis omnia profundamus, elatiq; voluptate in turpitudinem aliquam delabamur: in lites, in inimicitias, in vulnera, in cædes etiam. Nam quia nec pueris, quoties volunt, ludendi potestatem, nec quoduis ludendi genus concedimus, sed id, quod ab honestate non recedat, oportet profectò in adolescentum quoque, non virorum ac senum iocis ludisq; duntaxat ingenuitatis, & honestatis lumen elucere. N. Non igitur eos commendares, qui frequenter totoque pectore ad lulum incumbunt. P. Quis id quidem possit? qui crebrò ludit, non indiget ludo, quoniam causam ludendi non habet,

habet, de qua supra diximus, & voluptatem, tantummodo consecratur, quod *ἡμετέριον* est.

Qui autem se profundit & immodestus est, modum ac limitem transit, & uterque fit intemperans. Illud antiquum: ne quid nimis, hic quoque seruandum est. N. Iam, si placet, de officijs ludentium age, nam hoc deinceps sequitur, ut puto. P. Est quemadmodum putas, sequitur.

N O T A E.

TEMPVS ET MODVS LVDENDI) Illud Horatianum non ingrauibus duntaxat, verum etiā in ludicris obseruandū. Est modus in rebus: & quae sequuntur. Neq; enim semper, neq; quouis tempore ludendū, neq; quouis genere ludi, vel quoquo modo: id qui sapiens poeta monuit, & clarissimorum virorum exempla docent, quando tempestiua laboris intermissione, liberali & honesto otio animos ad laborandū reddidere vegetiores. NEC ID AVRIBVS DO) Dare aures, die Ohren melcken. Ein Maul machen. Einē iū das gemalte Stüblein fäbren. NE NIMIS OMNIA PROFVNDAMVS) Cic. 1. Offic. Ludenti etiam quidam modus retinendus, ne nimis omnia profundamus, &c. Exornat autem lulum grauitas, letitia honesta, vigor animi, & virtute non fraude vincere, concordia denique bonorum omnium nutritrix. QVOD *ἡμετέριον* EST) Omnia metiēda esse voluptate Epi

196 PROGYM. SELECT.

curus locuit. Voluptas, inquam, illi summum bonum est,
 & eatenus quidq; bonum, quatenus voluptatem affert.
 Qui autē ex hac teterrima opinione sequatur. Cic. o-
 fendit 1. Off. Fortis vero, inquit, dolorem summum ma-
 lum iudicans: aut temperans voluptatem summum bo-
 num statuens, esse certe nullo modo potest. NE QUID
 NIMIS) Mas; ist zu allen dingen gut. Zu vil
 ist vngesund.

66. PROGYMNASMA
 VICESIMVM QVINTVM.

Officia ludentium.

IIDEM.

PATRVVS. Quæ dicturus sum, eorum aut
 pleraque, aut omnia à paucis obseruari
 autumo N. Credo equidem, nec vana fi-
 des, & ideo ipsorum lusus laude carent. P Qui
 pertinaciam adhibent, qui fraudibus lusores
 circumueniunt, rixantur, mentiuntur, illi ad
 imponendas vicissim graues iniurias sese ar-
 mare quodammodo, extimulareq; videntur:
 nemo liquidem fallaciis, dolis, comit j, con-
 tumacia secum agi vult, & longè præstat vinci,
 quàm vincere huiusmodi artibus. Sicuti So-
 crates affirmabat, meliores esse qui acciperēt:
 quàm qui facerent iniuriam. Et Plutarch. Non
 tantum egregium est scire vincere, sed etiam
 posse

posse vinci pulchrum est, vbi victoria est dam-
nosa. N. Pueri, in quibus existere solet insatia-
bilis victoriæ cupiditas, ægrè deuitant hæc vi-
tia, & difficillimè sibi temperant, quin alterna-
tim decipiant, aliquid inter se litigij contra-
hant, vanitatem orationis adiungant, & ira ex-
uperante (quam comprimere propter animum,
qui eos regit infirmum, non possunt) vnguibus
in faciem inuolent. P. Quædam officij præce-
pta debent ac possunt tradi quamuis pueris,
quæ si non seruent, virgarum pœnis subjiciantur.
N. Expertæ virtutis remedium hoc est, pel-
lendisq; puerorum morbis efficax. P. Qui ludi-
crorum certaminum arbiter & iudex diligitur,
ei sententiam ferenti aduersari ac reclamare
non oportet. Si quando cum sodalibus impe-
ritioribus ludum susceperimus, eosque pro-
pemodum vincere possimus, cogitatio cede-
mus illis nonnunquam triumphum, vt se quo-
que nonnihil profecisse cum putauerint, fiant
alacres, & nos alacriores reddant. N. Id obser-
uaui cum cœuis meis sæpius, & nunc cum a-
dolescentibus adolescens obseruo. P. Optimū
est. N. Tamen quo quisque imperitior est, hoc
illi amplius à ludo refugiendum existimo.

Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis,

Indoctusq; pile, discine, trochine, quiescit,

Nespissa risum tollant impune corona.

P. Im.

P. Immo enimvero tanto magis lude, quoniam nisi usu & exercitatione peritia non acquiritur. Ille tantum ludere vereatur, qui nihil didicit. N. Ingenuum est, magis animi, quam lucci causa ludere: quod cum quaeritur, difficile est tueri modestiam. Lucrum nunquam satiat: atque plus est in ea appetitione frangenda negotij. N. Non ergo laudas, cum pecunia in ludo deponitur, quam victor sibi tollat. P. Non laudo. Quod si pueri nummulos deponant, multandos verberibus pronuntio. N. Quamobrem verberibus? P. Nam cum ij, defecerint, parentibus furantur denuo, ut sumptus in ludum suppetant. Noces, globuli, & similia sint pro quibus certent. Non errant, qui indolem in ludo perspicere scripserunt. Ego vero etiam viros inde cognosce aio, & commendatione prosequendos, qui semetipsos continere norunt, & quidquid illiberale est, remis ac velis fugiunt. N. Fortior est qui se quam qui fortissima vincit. P. Optarem adesse ludis puerorum paedagogos, magistros, aut maiores natu, quos reuereri & metuere cogerentur: ut proinde nihil parum decens, nihil petulans & poena expiandum committerent. Illud item a quibusdam recte praecipitur, ut dum ludunt, latine loquantur, certa in eum animaduersione decreta, qui vulgari sermone usus fuerit.

fuerit. Hanc ad rem conducet plurimum, si
 Præceptores vocabula simplicia, & loquendi
 rationes ac phrasēs, ad quodque ludi genus
 pertinentes ipsis explicauerint. N. Nusquam
 æquè barbarè inquinatæque loquentes audio
 pueros nostros, quàm inter ludendum: vt non
 tam imperandus illis, quàm vetandus sit lati-
 nus sermo. Vtilius enim tacere omnino, quàm
 adeo fœdè garrere dicam, an grunire? P. Quid
 mirum? nemini sollicitudini est, vt propriè ac
 Romanè loquantur. N. Video in multis ad-
 monendos ac docendos ipsos doctores. P. Cæ-
 ci cæcos ducunt. N. Aliæne restant officia? P. E-
 tiam, restant quædam. N. Eia adijunge. P. Vt
 ludas cum ignotis. Etenim cum ignotis lude-
 re, nec iucundum est, nec tutum. N. Vt affir-
 mas, sic est omnino. P. Sint item collusores
 belli, humani ac probi, cum quibus periculum
 non sit, ne litiges: ne aut illi tibi, aut tu illis
 dicas quod altius in pectus descendat: quique
 deuotionibus, blasphemijs, & obscœnis dictis
 abstineant, ne quid contagionis ad te perue-
 niat. Ipsum præterea ludi genus tibi, colluso-
 ribus spectatoribusque sit cognitum, vt ex om-
 ni parte voluptas capiatur. Nec nulla sponsio-
 ne, nec magna ludito. Illud fatuum est: hoc
 sollicitat & perturbat animum ludentis, & si
 victus fuerit, magnoperè excruciat. N. Ne-
 scio

200 PROGYM. SELECT.

scio quomodo mœrori est vel nuces, vel ligulas
 paucas ludendo perdidisse, nedum vitulam,
 quæ bis venit ad mulctram, binos alit vberē
 foetus. P. Postremò tamdiu ludes, donec ani-
 mum ad grauiora & seria reparatum sentias.
 Non enim ad ludum & iocum, sed ad seuerita-
 tem potius, & ad quædam studia grauiora at-
 que maiora facti sumus, vt præclare dictum est
 à Cicerone. N. Relinquitur iam (vt erat propo-
 situm) quartum quæsitum, qui lusus minimè
 exercendi. P. Commemini.

N O T A E.

CREDO EQVIDEM) Credere alicui, & confi-
 dere alicui differunt. Credimus is, quos faculta-
 tem habere ad aliquid præstadium putamus, seu
 quorum verbis fidem adiungimus: confidimus is quos
 velle arbitramur, quorum beneuolentia nos securos red-
 dit. Verùm hic absolute positum est, pro fidem habea.
 DOLIS) olim etiam in bonis utebantur hoc vocabu-
 lo: vnde si malam partem, addebatur, malus, dolus
 malus. Cic. 3. Off. Nondum enim. Aquilius collega, &
 familiaris meus pertulerat de dolo malo formulas, in
 quibus ipsis, cum ex eo quærerem, quid esset dolus ma-
 lus, respondebat, cum esset aliud simulatum, aliud acti-
 INSATIABILIS VICTORIAE CVPIDITAS)
 incredibile vincendi studium, vide annotat. 2. volum.
 VANITATEM ADIVNGANT) mentiantur. Ad-
 hibere

hibere orationis vanitatem. Cic. 3. Off. EXPERTAE VIRTVTIS REMEDIUM) Nuten / ein ge-
sunds Kraut für böse Sâben. MORBI) Vi-
tiosæ affectiones, ægritudines animi, prauæ consuetu-
dines sæpè à Cic in Tusc. morbi appellantur, ducta meta-
phora à corporis valetudine. COGITATO) de indu-
stria, studio. COAEVIS) ὁμήλικες, eiusdem æta-
tis. LVDERE QVI NESC.) Hor. art. Poet. Ne
scilicet seipsum risui & ludibrio spectatorum obiciat,
quâdo suam ad luduin actionem minus aptam, minusq;
venustam animaduertit. APPETITIONE FRAN-
GENDA) Frangere, edomare, coercere, comprimere,
cohibere, contrahere, continere appetitus, libidines, &c.
DEPONITVR) deponere nuces, nummos, globulos,
Aufsetzen. DEVOTIONIBVS) Hoc verbo bar-
bari vtuntur, immo abutuntur, cum egregiam alica-
ius pietatem erga superos declarare volunt. hunc enim
deuotum, deuotioni deditum, totum deuotum, deuotissi-
mum hominem dicunt: Latinis contra sic loquentibus,
homo est admodum pius, religiosus, rerum diuinarum
studio incensus, &c. Deuotiones vero sunt diræ impræ-
tationes, execrationes, dedicationes & consecrationes.
Deuotus autem idem quod destinatus, damnatus à ver-
bo deuoueo, diras imprecor, item religiosè promitto.
VITVLAM) Virgil. 3. Eclog.

Vis ergo internos, quid possit vterq; vicissim

Experiamur? ego hanc vitulam ne forte recuses

(Bis venit ad mulctram, binos alit vbera satius)

Depono.

Vita-

*Vitula est vacca viridioris ætatis. Mulctra & mulctra-
le dicitur vas quo lac excipitur. BIS VENIT) bis in
singulos dies reddit lac mulgenti. BINOS) vno fere
partu geminum edidit satum quem lactat.*

67. PROGYMNASMA
VICESIMVM SEXTVM
Lusus auersandi.

IDEM.

PATRIVVS Verecundum ac liberaliter e-
ductum adolescentem ab illis lusibus re-
fugere oportere, quibus infamiæ nota in-
iusta est, ex antegressis disputationibus disci
potuisse opinor. N. A quibus istis? P. Alearum
siue tesserarum, & chartularum pictarum. La-
trunculorum ludum (vulgò schachorum) in-
uenio damnari ac rejici à nonnullis, quāquam
vsiatissimus est, placetque multis, de quo Hie-
ronymus Vida poeta eruditus & elegans libel-
lum fecit. Nihil aiunt habere iucunditatis: con-
stare quidem ingenio, sed ideo literatis minus
idoneum, quod mentem studijs iam defatiga-
tam, magis cessatione recreare, quam nouo
meditationis labore gravare oporteat: & tem-
pus quo nihil sit pretiosius, ea ludi vanitate in-
cepte.

ceptè consumi: esse inuentum hominum nimis inertium, & ab otiosissimis frequentari. Hæc illi dicunt. N. Quod tuum est iudicium? P. Ego rem in medio relinquo: caret certè ignominia, & principibus etiam vitis non improbat. N. De alea velim aliquanto vberius disseras. P. Aleæ ludus à Palamede Nauplij filio apud Troiam in castris ad militum otium oblectandum excogitatus putatur. Quidam hunc Palamedem latrunculorum auctorem prodiderunt. Plato scribit Theut priscum quendam Deum talos & aleas inuenisse, Herodotus autem libro 1. Lydijs hoc inuentum tribuit. Interdictum olim huncce ludum Romæ fuisse indicat Horatius.

Ludere doctior,

Seu Græco iubeas trocho,

Seu malis vetita legibus alea.

Ulpianus quidem libro Pandect. X. titulo, de aleatoribus, eiusmodi Prætoris edictum producit. Prætor ait: si quis enim, apud quem alea lusum esse dicetur, verberauerit, damnumve ei dederit, siue quid eo tempore domo eius subtractum est, iudicium nō dabo. In eum qui alea ludende causa vim intulerit, rei quæq; res erit, animaduertam. Illud, Vim inferre, Paulus Iureconsultus sic interpretatur. Cogere ad lusum vel ab initio, vel victi dum retinent. Sapientibus & literatis viris semper odio.

dio fuit hic ludus. Plato adolescentem aleam ludentem videns cum increparet, & ille: ob rem tam parvam me obiurgas? Subiecit Plato: At consuetudo non est res parva. Nolebat vir singularis in consuetudinē veniri ea in re, quam iudicabat vitiosissimam. Nunquāmnē audisti illud: Optimus aleator est nequissimus? Et illud: Quanto melius, tanto peius? N. Millies. P. Cum impudicis & ventri deditis coniungit aleones Catullus, vt ex societate hominum præstantiam perspicias.

Quis hoc potest videre? quis potest pati,

Nisi impudicus, & vorax, & aleo?

Et Næuius apud Festum: Pessimorum pessime, audax, ganeo, lurco, aleo. Cicero item 3. Off. cum mendacibus, furacibus, ebriosis aleatores nominat. O genus lusorum nobilissimum. Quid talibus audacius, quid impudentius, qđ in Deum atque homines execrationibus iaculandis exercitatus? Domitianus Imperator, quoties occupationibus se relaxasset, ludebat tesseriis. Vsq̃ue adeo cæteræ iucunditates illi sordebant. Nero immanis illa bellua, in singula puncta, nescio quot aureorum millia constituisse dicitur. O aleam pretiosam, vereque auream & argenteam. Fuge, mi fili, hoc turpissimum genus ludendi, si quidem ex re consultas tua. N. Et fugi, & fugiam quasi pestem
quan-

quandam. Qui p̄ter hos vitandi sunt? P. Sortium ac diuinationum, quibus letalis noxae piaculo humines obstringuntur: homines, inquam, malè frugi, quos illa recreant. N. Non possum quin exclamem. Facilè hic plus mali est, quàm illic boni. Funambulos, gesticulatores, duellatores, morientes in ordinem alconum referre licet.

N O T A E.

EDVCTVM) elegantem vsum habet hoc verbum, quamvis rarum hac tempestate, cum pro nutritio educo, educas, vsurpatur. Terent. Adelph. Inde ego hunc maiorem adolefcētem adoptavi mihi, eduxi à parvulo, habui, amaui pro meo. MENTEM STVDIIS) vide ann. 2. vol. CESSATIONE RECREARE) Cessare interdum est nihil agere, vacare: interdum intermittere, desistere, desinere, finem facere: interdū quiescere, vel respirare. Vulgus pro hoc semper, otuari, feriari in ore habet. Cessator tamen ferè in vitio est. TEM- PVS QVO NIHIL SIT PRETIOSIVS) Vide volum. 2. progym. 38. de parsimonia temporis. Ouid. 2. de Tristibus. Quiq; alij lusus, Perdere rem charam tempora nostra solent. REM IN MEDIO RELINQVO) Sub iudice lis sit. Nolo meum iudicium in disquisitionem vocari. ALEAE LVDVS) de variis variorum ludorum inuentoribus Virgil. Polydorus lib. 2. cap. 13. LVDERE DOCTIOR) Horat. lib. 3. Od. 24. Ouid. 2. de trist.

266 PROGYM. SELECT.

Sunt alii scriptæ, quibus alea luditur, artes:

Hoc est ad vestros non leue crimen auos

Quo loco poeta genus hoc ludi pulchrè describit: CONSVETUDO NON EST RES PARVA) An der Riemer lerne die Hunde das Leder fressen. Jung geiron / alt gethon. QVANTO MELIUS Diogenes adolescenti qui cottabo ludebat in balneo. ὅσω βέλτιον, τοσούτω χεῖρον, quanto melius, tanto deterius. DOMITIANVS) vide ann. 2. vol. IN SINGVLA PVNCTA) in singulos iactus. Auf dem jeden Wurff. dicitur punctum temporis. Cic. Itaq; nepunctum quidem temporis in ipsa fortuna fuisses. Est quando pro calculis sine suffragiis. Cic. Planco. nā quod questus es plures testes te habere quā quot in ea tribu puncta tuleris. Horat. art. Omne tuum punctum qui miscuit utile dulci. VEREQVĒ AVREAM) sic Propert. Aurea nunc verè sunt sæcula, plurimus auro Venit honos. Et Ouid. 1. Fast. in pretio pretium nunc est. LETHALIS NOXAE) vulgo peccatum mortale, Latine peccatum capitale, mortifera culpa, crimen lethale, Todsfünd. FVNAMBVLOS) newrobatas, sunirepos, Senlaänger. GESTICVLATOIRES) Gauckler. DVELLATOIRES) allerley Rämpffer. MORIONES)

Echaltsnarin / quos quidam malunt

dicere aretalogos.

PRO.

PROGYMNASMA

VICESIMVMSEPTIMVM.

*Formula bene precandi.*DID. ASC. ALVS, BERN. ARDINVS, CAE-
CILIVS, FVSCVLVS.

D IDASCALVS. Formulas illas, quibus a-
licui, aut aliquibus Latinè, moreq; Chri-
stiano bene precari possumus, mihi reci-
tate. Bernardine. B. Hem Præceptor. D. Qui-
bus verbis peregrè abeunti, seu in viam se danti
optares prospera? B. Istis. *Hoc iter felix san-
ctumq; tibi sit.* D. Aliter. B. Faxit Deus, ut
salvus & incolumis reuertare. Bene prospe-
reg; istuc tibi itineris eueniat. Angelus Do-
mini te p hanc viā comitetur. D. Quibus pe-
regrè redeunti. B. Optatus mihi & charus ac-
cidit tuus iste reditus. Reditione tua multū
me exhilaratū sentio. Quod sanus reuerte-
ris, gaudeo. Deo sit laus, qui te firmum valē-
temq; nobis restituit. Tuareuersione etiam
atq; etiam letor. D. Prandētib; & cœnātibus
bene precare Cæcili. C. Escam potumq; ve-
strum Deus benedicat. Sit vobis hoc prædi-
um, seu cœna salutaris, Vtinā istæ epulæ con-
ducant

ducant vestris corporibus. D. Ad te mox redibo Bernardine, si Fusculum interrogauero. Age Fuscule, quid dices ægrotanti, quod audiatur quàm libentissimè? F. Deus Opt. Max. tui misertus, valetudinem tibi redinegrot. D. Dic reliqua, nam plures recordor me dictasse vobis. F. Ab hac febre, ab ista colica, ab isto morbo liberet te Christus, qui sanauit omnem languorē. Christus Iesus Dei filius, te famulum suum sanare dignetur. Celestis ille medicus te curare p̄ sua misericordia bonitateq; velit. Auctor & largitor vite tibi vitā producat. Ex ista ægrotatione Dominus noster Iesus Christus te clemēter eripiat. Medicinā malo tuo faciat misericors Dominus. Leuare dolores tuos, et depellere morbum istum dignabitur omnipotens pater. D. Sat multas. Quid sternutanti, Bernardine? B. Deus te seruet: sit saluti. D. Nihil aliud? B. Nihil, q̄ sciam, aliud dixisti in hoc genere. D. Propinanti seu bibenti? B. Sit saluti, proficit, proficiat, conducat, quæ vulgi sunt. Sit foelix haustus. sit salubris potio: bibe salutē. Accipio perlibēter. D. Diem & noctem? B. Hic tibi dies candidus illuxerit: foelix p̄cedat tibi hic dies. Hæc nox

tibi commoda trāsigatur: prosperam, placidam tibi istā noctem precor: somnus tibi placatus contingat. D. Si quis vxorem ducturus sit domū, qua ratione precabimur bona Cēcili?

C. Matrimonium tibi Deus Superiq³ omnes fortunēt. Nuptias istas Deus sanctificet.

Quod tibi sempiternum salutare sit procreandis liberis. Quod Raguel Tobie iuniori &

Sarae filiae coniugio copulandis, idem ego tibi tueq³ precor. Deus Abraham, & Deus Isaac,

& Deus Iacob vobiscum sit, & ipse coniungat vos, impleatq³ benedictionē suam in vobis.

D. Optabo aliquid boni honorem adipiscenti- bus. Fulseule. F. Hic honor tibi perpetuus sit.

Deus hanc gloriā, istud decus tibi ppetuum faciat. Hunc honorem Deus tibi conseruet

atq³ augeat. Gratulor tibi honore isto: Deus faxit ut eo dignus maneas. D. Opus quod piā

aggredienti. F. Quod bene vertat. Quod fau-

ste feliciterq³ cadat, eueniat. Tuis cœptis ad-

sit Deus. Cœpto aspiret Iesus. Deus in cœpta

tua ad exitū felicem pducatur. Deus hunc la-

borem tuū fortunet. D. Nouo anno ineunte, q̄

bona verba dicemus? F. Hic annus tibi fau-

210 PROGYM. SELECT.

stus pcedat. Vire hunc annū sanus & incolūmis. D. Nihil est præteritum. Amo vos multum de memoria & diligentia.

N O T A E.

COLICA) Sabaudi ὀδύνη. Intestinorum dolor, Das Grimmien. Habēt et poetæ suas bene precandi formulas, siue faustos presentur Luciferos, & candidos ire dies: siue nouas faustasq; calendas: siue letam Iani bifrontem: siue vt placidos sopor irriget artus: siue vt benigna hominum mater, & cunctis exoptanda sanitas languidos artus aurâ foueat salubriter: saua ne tabes edat immerentem iuuentam, et his plures quas in presens vel insinuasse satis videri potest. MATRIMONIUM) Notemus quæ ex hac voce coniunctiones verborum fiant. In matrimonio collocare, in matrimonium dare, in matrimonium ducere, in matrimonium habere, matrimonium alicuius tenere, de muliere.

93. PROGYMNASMA

VICESIMVM OCTAVVM.

Misse sacrificium, & instrumentum sacrum.

MACARIVS, SEBASTIANVS,
VICTORINVS.

MACARIVS. Cùm tua peruideas oculis malè
lippus inunctis,

Cur in amicorum vitis tam cernis acutum.

Quàm aut aquila, aut serpens Epidaurius?

S. Eho, in me istos versus, de satyra (si rectè recordor) an in Victorinum? M. In te. S. In me? M. Dixi. S. Haud equidè auspicatò huc me attuli. Quid hic sibi vult? M. Quid vult? Te admonere, vt antè trabem de oculo tuo, quàm festucam de alieno. S. Videlicet hoc insinuas. Quoniam paulò ante culpas tibi quasdam exprobrauerim: quod ad rem Diuinam tardius non nunquam accederes: quod sacris aliquando nondum absolutis furtim te proriperes: quod susurrationibus vicinos impleres, haud prudenter, nec humaniter me egisse, vtpote qui plura offenderim. M. Bene augurare, & testem laudo Victorinum, quàm tu interea dum facra fiunt, egregius sis & spectatu dignus. V. Testimoniū mihi Macorius denuntiat, vt audis testimonium in te dicam. S. Res de compacto geritur, & in caput meum insidiæ componuntur, in me isthæc faba cuditur. Hoc eine placeat? M. Tu vt te in fontem culpaq; vacuum haberi postules? S. Remotior sum ab erratis, quàm vterq; vestrū. V. Tun' istuc tanta con-

fidentia? S. Verum est, veritas liberè proloquen-
 da est. V. Commemorabimus igitur honoris
 tui caussa, quas virtutes tuas, morumque ele-
 gantias tempore sacrorum obseruauimus. S.
 Vos, quod & quantum libuerit commemo-
 rate, nihil interdico: ego deinde credam quæ
 voluerò. M. Centum testibus te coarguam, si
 negaueris. S. Titiuillitium, scarabæi vmbra.
 Me solere in templis aut sacellis adesse ad sacri-
 ficiū festis ac non festis diebus pro certo no-
 ui. V. Id non damus vitio, laudi potius. S. Hoc
 etiam certo certius est, me adesse corpore ad
 omnem modestiam religionemq; composito,
 nec, vt vos, circumspicere. M. Hoc secus est:
 habes caput versatile, & curiosè oculos huc il-
 luc iactas. S. Semel, si fortè in hebdomade. V.
 Semel? in vna missa vicies. S. Prò Superi, quid
 est mentiri, si hoc non est? M. Amabo, num hoc
 quoque inficiabere, te incubare sedilibus, &
 vnum duntaxat genu humi figere, quales lu-
 dæi Christum per ludibrium adorantes pin-
 guntur? hoc vtique refugeres, si tot Angelorū
 myriadas præsentēs ad stare facienti cogitares.
 S. Si quando in durum & frigidum lapidem in-
 cido, cum puluillo & chirothecis, quas subij-
 ciam more vestro, carcā, tum cogor mutare
 genua: præsertim vbi sacrū est longum. V. Quid
 longum? Post recitatum Euangelium pro-
 cum

eumbitur primùm in genua. S. At manemus
 nixi genibus, donec sacerdos ad populum
 conuersus, sublata manu figuram crucis ex-
 presserit, beneque precatus eum dimiserit. M.
 Est vnus horæ quarta pars totum illud inter-
 uallum. S. Quando canitur musicè, est vnus
 horæ propemodum. M. Cur non pudet? fœmi-
 næ hoc faciunt. S. Viri tamen, quos me imi-
 tari honestius est, hoc non faciunt. Fœmina-
 rum mores nihil moror. V. Vt inuitus geni-
 bus iste nititur? M. Quæ sunt tuæ preces? S.
 Rosarium, quas tu nuperrimè, nescio quo au-
 store fretus, sphæras precatórias appella-
 bas: tam bellam latinam stupefcente Ni-
 zolio. M. Tu, si displicet, ne vtare: interim
 exhibe rosarium. S. Nolo. V. Nullum ha-
 bet: quid tu caluum vellis? S. Mécum non tu-
 li, domi reliqui. An ego tanquam monachus de
 cingulo suspensum circumferrem? V. Non
 hoc iubeo, sed vt alij, in sacculo sub tunica ge-
 stares. S. E libello quoque precationibus ope-
 ram dare conceditur, aut meditari quippiam
 de Passione Domini. M. Nuuc aliquid dicis.
 Eia, de Passione. Veruntamen insolenter ac-
 raro in manibus tuis libellum animaduerto.
 Virgilium quidem abhinc triduum versabas,
 ac fortassis cum poeta Musam, aut Aeolum
 cum Iunone orabas. P. Aspexi cum Aesopi fa-
 bellas

214 PROGYM. SELECT.

bellas legeret. S. Hoc demum est aspectu vagari, & foris oculatum, domi cæcum esse: ad alium cogere medicos, ipsum scaterere vlceribus. M. Casu fit, vt quis interdum circumspiciat, aliorumque ineptias intueatur. S. Num aliud est, quod me accuses? V. Est. S. Quid ergo est? V. Cum nomen IESV aut Mariæ pronuntiatur, non inclinas genu, nisi rarissimè. M. Hoc verè rusticanum, non vrbicum est. S. Falsum est. V. Non falsum est, sed rusticanum est. S. At ego dico illum & te falsum loqui. An verò credis nihil notasse me, quod tibi iustè exprobrem? V. Mihin? S. Ita. V. Mihine? S. Tibi ergo. V. Profer si audes. S. Per dies proximè elapsos quis sacerdoti sacris operanti ministravit? V. Ego. S. Tenes artem? V. Mèlius quàm tu & Marcarius. M. Caue ne cùm dixeris malè, peius audias. V. Quod res est affirmo. Nam tu nescis nò lam, seu tintinnabulum pulsare, cùm hostia salutaris sublimè tollitur: & ille cereos non didicit emungere. S. Sed heus, quando tu hesternò die in simpulo, seu ampulla aquam pro vino porrexisti, lectaque epistola AMEN respondiisti, quis lapsus fuit? linguæ an memoriæ? V. Non recordor huius solæcisimi. M. Tam citò oblitus? at illud, puto, non effluxit, quod cùm sacrosanctam hostiam supra verticem attollere sacerdos pararet, tu facem non accende-

ris. Aspergillum præterea, seu lustricum asper-
 forium incommode præbes, aquiminum seu si-
 tellam æneam cum lustrali aqua male sustines.
 Creabimus te ædituum, si vis: magis enim ido-
 neus esse nemo potest, claret hoc. V. Irritavi
 crabrones. Quo in ludo eruditi estis vos? M.
 Magister nos aptè instituendos curauit: quid
 quæris? V. Si quod pretium dedistis, facite
 ut restituantur, siquidem imperitè videmini in-
 stituti. S. Mittamus hanc litem, & pro se quis-
 que det operam, sacra peragentibus scitè, ci-
 uilemque in modum inferuire: quæque in
 audienda Missa obseruanda sunt, obseruet in
 posterum diligentius. Potène nobis enume-
 rare, Victorine, quæ sacerdoti ad liturgiam o-
 pus sunt? V. Facillimè. M. Arrigimus aures. V.
 Vos fortassè aliquid à me vultis discere. S. Non,
 sed te docere, ubi hæsitaueris: nos quippe ista
 pridem scimus. S. Ut ut sit, non me pigebit do-
 cumentum dare sedulitatis meæ: tamen ea cō-
 ditione, ut quæ petiuero, vos etiam reddatis
 mihi memoriter. M. Habebis id. V. Hoc insu-
 per oro, ut Ciceronem, Liuium, & alios lati-
 nitatis architectos ab istis liminibus, tanquam
 profanos arceatis: hoc est, ne me cogatis ex
 eorum arculis omnia sumere. Nam ubi res
 aliqua non fuit, quo pacto nomen eius extare
 potuit? Similitudo quædam rerum veterum

ac nouarum, & in hoc, & in alijs permultis generibus efficit, vt non pauca latinis vocibus afficere possimus. S. Quin hic modò. V. Epomidem lineam appello, quod superhumerales vulgus Clericorum. Sequitur alba, & subauditur vestis. Hæc est illa lintea, & prælonga ac laciniosa tunica, manicis laxissimis, quam sacrificaturus induit, illiusque vestis gerit imaginem, qua Christum Herodes contumeliosè, vt fatuum operuit. Cingulum flagella significat. Manipulus, id est, fascia illa in sinistro brachio, funes, quibus ad columnam est alligatus. Stola laqueos collo eius iniectos, cum ab vno iudice ad alium raptaretur. Casula, purpuram, quam milites eidem in prætorio circumdederunt: quod vestimentum cruce à teigo ferè insignitur. Ea quid moneat, nimis est manifestum. S. Cogitandum subiicit sanctam illam ligneamque crucem, in qua tribus clauis affixa mundi salus pependit. Tu hæc mysteria in commentario aliquo legisti. V. Et legi, & explicationes istas audiui à magistro puerulus, cum rudimenta fidei nobis interpretaretur. Locus vbi se vestiunt sacerdotes, & sacra supellex exponitur, à quibusdam vestiarius, cōmuniore voce sacrarium nominantur. Etiam dici poterunt templi penetralia, & adyta. Sacristiam qui nominat, nulla necessitate loquitur barbarè. M. Proce-

de

de ad reliqua. V. Opus est item calice, opus patena (sic enim maluerunt, cum tamen sit patina: & rectè, quia ipsa hostia sanctissima cibus est, & cibus dicitur: Caro mea verè & cibus) Calici quadratum, sed duratum, & linteum tegumen inponitur, pallam vocant. Ad eum præterea & os extergendum adest quasi sudariolum, quod purificatorium dicunt. Operitur calix velo serico, byssino, aut alioqui non abiecto. Expanditur item super aram corporale, linteum filo subtilissimo: quo admone-mur illius mundæ sindonis, qua corpus Domini exanime inuolutum scribitur. Id in theca reponitur. Longus sum nimium, si singula declarem quid velint. S. Non requirimus. V. Adhuc opus est hostia, è similagine seu triticea farina, opus est aqua, vino, libro missarum, cui missale nomen fecerunt. Ille, quosq; Pontificalia, & Agendas vocant, Romano vocabulo rituales libri nominabuntur, vt omnes sacræ cærimonie, ritus. Vasculum, vnde populo Eucharistia promitur, ciborium, à genere poculi capacissimo, cui simile est. Idaurea plerumque, seu bombycina pallula, siue chlamyda contegitur. Quid amplius à me desideratis? S. Præstitisti quod volumus, & placuisti. V. Dictu Sebastiane ex pactis & conuentis de ara, seu altari. S. In altari cui palla

predenditur, artificio quodam plerumque elaborata, sunt candelabra stannea, lignea, alabastrina, ænea, argentea, inaurata, quibus infiguntur cerei flauī, candidi. Item imagines, signa, statuæ, icones, sigillaria, simulacra (quam hoc verbi, vt sculptile, sacre Scripturæ, & Ecclesiastici doctores ad gentiū idola semper transferunt: vt etiam fanum & delubrum potius de Ethnicis, quàm de Christianis templis, vt vsurpentur, mos vetus obtinuit.) Est autem à simulando ductum, quòd simulet & imitetur veritatem corporum. M. Quid volunt sigillaria? S. Imagunculæ, statuæque cubitales aut palmares sunt, fusili opere de metallo, seu tomento & serico compositæ. Suppedaneum quod statuarum pedibus subiectum est, & basis ipsa. Tegitur item ara velis tribus. Qui autem pannus lineus in medio, vnius cubiti & semis latus, duorum longus, interdum extenditur, substratorium à substernendo dicitur. Ad hæc in altaribus Sanctorum ossa, cineres, quæque nomine reliquiarum intelliguntur, in thecis & vasculis proponi solent. Flores etiam in ampullis testaceis, cupreis, & argenteis, ad ornatum. Nihil me arbitror prætermisisse. M. Quid à me? V. Cætera quæ ad sacerdotem pertinent. M. Liber sacerdotis, vnde preces horarias facit, appellatur breuiarium: ducta vo-

ce à iureconsultis, apud quos breuiariæ ratio-
 nes dicuntur, in breuiarium, hoc est, epito-
 men & compendium contractæ: ac proinde
 breuiarium est epitome. Et quid hic aliud est,
 nisi sacrorum librorum quædam epitome? V-
 titur hac voce Suetonius in Augusto, pro sum-
 mario siue compendio. Fecit & breuiarium,
 inquit, totius imperij, quantum militum sub
 signis ybique esset, quantum pecuniæ in ærario
 & fiscis, & vectigalium residuis. Item Plin. lib.
 18. Verum vt pariter omnis culturæ breuiarium
 peragatur. Linteus ille amiectus & candidus,
 seu amiculum album, rugosum siue stria-
 tum, ineptè superpelliceum appellatur: nul-
 læ sunt ibi pelles. Sacerdotes eo indutos qui-
 dam candidatos, albatos & linteatos nuncu-
 pauerunt. Deinde sacerdotes quidam sunt Cu-
 riones (barbaris Curati) siue Parochi: templum
 & cœtus hominum ipsorum auctoritati subie-
 ctus. Parochia seu Parœcia. Ordines Clerico-
 rum, per quos ad sacerdotium ascenditur sunt
 Ostiariorum, Exorcistarum, Lectorum, Aco-
 luthorum, Hypodiaconorum, Diaconorum.
 Sacerdotis est sacra facere, thus adolere: Ar-
 cula in qua thura seruantur, acerra: vas vnde
 fit odorata suffitio, thuribulum nomen ha-
 bet. Est item officij eius Eucharistiam distri-

buere, confessiones excipere, moribundos sacro oleo perungere, baptismo seu sacro fonte infantes aspergere, matrimonio nubentes coniungere. Initatio, seu sacrorum ordinum collatio, chrismatis unctio Episcopi ac Suffraganei est, quem iniciatorem licetbit appelletis. Nihil restat. S. Omnes doctè.

N O T AE.

SERPENS EPIDAVRIVS) anguis Aesculapio sacer, dictus ab oppido Epidauro Peloponnesi. Habent autè pleriq; serpentes acerrimū oculorum sensum, unde dracones à videndi vi nomen inuenerunt. **IN ME ISTHAEC FABA CVDITVR**) Terentius in Eunuch. at enim isthæc in me cadetur faba, id est, in me malum hoc recidet, in me hæc vindicabitur culpa. Ich werde müssen d; Bad au þermin fen. **TITIVILITIVM**, **SCARABAEI VMBRAE**) gūctes, gūctes. vide ann. 2. vol. **ADESSE AD SACRIFICIVM**) Interesse rei diuinæ, rei sacræ, sacrificio. Mystes verò siue sacerdos dicitur re sacrâ, rem diuinâ peragere, facere. & non celebrare, legere, facere Missam, qui sunt barbarorū fosculi. Plura de his in ann. **MYRIADES**) pueras dena millia hominum complectitur. Sæpe est infinita multitudo, & certus numerus pro incerto. De angelis facienti adstantibus D. Chrysostomus in lib. **Ὁ ἱεροδοῦς** Facere autè pro sacrificare latinè verberibus hand inusitatum cernes. **LENEQVE PRECATVS**

CATVS) Nachdem der den Egen gebē. CANITVR MVSICE) Wann man figurirt. CALVVM VELLIS) Φαλακρον τιλλεις cū auferre quis conatur aliquid ab eo quo vacat is à quo petitur, vt ab inope pecuniā, a nudo vestē, aquā ē pumice. FORIS OCVLATVM &c.) aliena curare, propria negligere, cū contrā tua tibi res imprimis agēde, deinde aliena forent, Vor seiner Thür zu che kehren. SACRIS OPERANTI) & operari simpliciter, absq; casu. DIXERIS MALE, PEIVS AVDIAS) Vide vol. 2. prog. 23. CREABIMVS TE AEDITVVM) Antiquius est editimus. Varro de rust lib. 1. cap. 2. Sementinus feris in eadem Telluris veneram, rogatus ab editimo, vt dicere didicimus à patribus nostris: vt corrigimur à recentibus Urbanis, ab edituo. IRRITAVI CRABRONES) Plautus Amphit. irritabis crabrones. Einē schlaffē. D. n. Hund auffweckē. natū prouerbiū ab his, qui studēt eximere vestras ē cauernulis suis. EPOMIDEM LINEAM) græcū vocabulū à præpos. Ἐπι & ὤμος, humerus Insignia quoq; sunt eorum, qui in Academiis inaugurantur, publicisq; honoribus Magistrorum Doctorumq; afficiuntur, Magisterkappen &c. LACINIOSA TVNICA) die Alb mit Faltē. SIMILAGINE) & melius. PALLA PRAETENDITVR vulgò antependium. SIMVLACRA) hoc tēpore, Die Götzen. vte sculptrilia, vide ann. AMICVLVM IL-LVD ALBUM) & herock. CVRIONES) Curia, Vicinia, quarū curam gerit parochus, ysdemq; sacra ad-

ministrat, unde Curio. PAROCHVS) ὑποῖ τῆ πα-
 ρέχειν, à prabendo. PAROECIA) & Parochus ipse
 Paræcus à παρὰ οἰκεῖν, iuxta habito. EXOR-
 CISTARVM) ἐξορκίζω adiuro, ἐξορκιστής
 qui scelestos spiritus ex humanis corporibus, verborū sa-
 crorū vi & adiuratione expellit. ACOLVTHORVM
 ἀκολούθεω sequor, ἀκόλυθος, qui Sacerdotem
 consequitur, aut minister sacerdotis. HYPODIACO-
 NORVN) vulgò subdiaconos vocant. INITIATO-
 REM) Weibischhoff.

91. PROGYMNASMA

VICESIMVM NONVM.

Catechismus.

HIPPOLITVS, VITALIS.

HIPPOLITVS. Lætus sum. V. Quāobrem?
 H. Quia didici. V. Quid didicisti? H. Ca-
 techismū. Totūne, & ad verbum? H.
 Totum, ad verbum. V. Qui tam breui spatio li-
 bellum paginarum adeo non paucarum? H.
 Diligentia quid non vincit? eam mihi subsidio
 comparavi. V. Atqui nec ego segniter ad hoc
 ipsum incubui, tamen vix dimidiatum compre-
 hendi: itaq; animi valde discrucior. H. Fortassis
 memoria non perinde vales. V. Hæc causa est,
 vñ conijcio. Quando reddemus ex memoria?

H. Perendie ante meridiem: ita iussit Præceptor nobis renuntiari. Interea discam plurima. H. Non me superabis. V. Quid ita verò? H. Quia post finem quò ego perueni, restat nihil. V. Intelligisne totū? H. Immo etiam. V. Reliquum est, si & memoria tenes, & probè intelligis, vsi secundum eius doctrinā viuas. H. Viuam, Deo iuuante. Et tu, quamuis non teneas, nihilominus decem præcepta custodire debes, & alia quæ ibi mandantur, quæ ad duo capita rediguntur: declinare à malo, & facere bonum. V. Scio nobis Catholicis temperandum à vitijis & criminibus, studendumque virtutibus, & fidem sine operib. esse mortuam. H. Incitauit me quoque permultum genitor, qui, si scirem perfectè, non vile præmium mihi se daturum appromissit. V. Quod? H. Pallium nouum panni optimi. V. Satis honestum magnumque præmium. H. Quid tu expectas? V. Præter laudatiunculam à Præceptore nihil, si sciuerò: præter verbera similiter nihil, si ignorauerò. H. Vttaque merces sua mercede condigna est. Sed viste audiam prius, quàm in gymnasio recites? V. Admodum. H. Vbi? V. Domi meæ. H. Quo tempore? V. Cras post meridiem, cum scilicet à studijs erit otium. H. Accedam igitur ad te? V.

Accede.

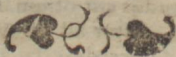
NO.

N O T^{us} AE.

CATECHISMVS) à κατηχισμὸς institutio,
 informo: κατηχισμός institutio, doctrina
 disciplina, rudimenta doctrinae Christianae. AD VER-
 BVM) Barbari, de verbo ad verbum. Cicero de fini-
 bus. Fabellas latinas ad verbum de Graecis expressas nō
 iniuncti legunt. DILIGENTIA QUID NON VIN-
 CIT) Mühe und Arbeit fehrt durch die Hölle.
 VIX DIMIDIATVM) quod sit discrimen inter di-
 midiatum & dimidium, vide annotat. progym. 32.
 volum. 1. ANIMI VALDE DISCRVCIOR) His
 similes phrasas quære volum. 2. progym. 30. in annotat.
 NOBIS CATHOLICIS) Immo omnibus ab omni-
 bus vitis abstinendum, operaq; danda virtutibus: est
 non omnes, qui à Catholica religione alieni sunt, hoc
 sibi persuasum habeant. De nominibus fidelium, nem-
 pe istis, Christianus, Catholicus, Orthodoxus,
 Neophytus, Catechumenus, Competens,
 Laicus, Profelytus, Isid lib. 7.

cap. 13.

F I N I S.

IN